

AVALIKU ARVAMUSE UURING INIMÕIGUSTEST EESTIS

Küsitlus 15 - 74 a. elanikkonna seas

Turu-uuringute AS

August/September 2016

Pärnu mnt 102, 11312
Tallinn
Tel 585 29 700
post@туру-uuringute.ee
www.turu-uuringute.eu

Turu-uuringute AS

UURINGU TULEMUSED

1 Uuringu sisuline ülesehitus

Uuring oli oma sisult valdavalt aastal 2012 läbi viidud uuringu kordusuuring, võimaldades kaardistada muutusi vastustes, jälgida ühiskondlikke trende ning neid analüüsida.

Vastajatele esitatud küsimused ning väited jagunesid kahte suurde temaatilisse rühma. Esimene määratles vastajate arusaamu ja teadlikkust inimõigustest üldiselt. Teine temaatiline rühm küsimusi keskendus inimõigustele Eestis, kaardistades vastuste abil vastajate teadmisi, kogemusi ja hoiakuid. Uuringuküsimused ise ei olnud järjestatud temaatiliselt, võimaldades seekaudu kontrollida eelnevates küsimustes küsitut.

Uuringus selgitati kõigepealt vastajate arusaama inimõigustest üldiselt. Selleks oli variantidena esitatud loetelu 20 võimalikust vastusest. See kaardistas arusaama, kuidas eri respondentide rühmad inimõiguse mõistet endi jaoks avavad. Vastaja teadlikkust inimõigustest kontrollis ka küsimus inimõiguste universaalsusest, kus pidi vastaja pidi ära märkima inimõigused, mis kehtivad kõigile, ning küsimus inimõiguste piiramisest turvalisuse, julgeoleku ja terrorismi ärahoidmise huvides, millega vastaja pidi kas nõustuma või mitte. Nõustumise korral paluti vastajal täpsustada, milliste inimõiguste piiramisega ta nõus on, pakkudes selleks loetelu viiest eri inimõigusest. Vastajate teadmisi seoste kohta rahvusvaheliste inimõigusstandardite ja siseriikliku õiguse vahel kaardistati väite *Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta on ülimuslik Eesti seaduste suhtes* abil, millega vastaja sai nõustuda või mitte nõustuda. Ka suhtumine väitesse *Inimõiguste järgimine tähendab ka kohustust austada teiste isikute inimõigusi* andis teavet vastaja üldiste inimõiguslaste teadmiste kohta. Uuriti ka, kas inimõigused on vastaja jaoks olulised ning millised inimõigused konkreetselt (selleks pakuti 16 vastusvarianti). Lisaks uuriti mitmete väidete kaudu vastajate väärtushinnanguid inimõigusküsimustes. Intervjuu viimase küsimusega küsiti vastaja enda subjektiivset hinnangut oma teadmiste kohta inimõigusvaldkonnas.

Teine küsimuste temaatiline plokk kaardistas vastajate teadmisi, kogemusi ja suhtumist inimõiguste eri aspektidesse Eesti ühiskonnas. Kõigepealt uuriti siin, kas Eestis inimõigusi rikutakse. Tegu oli üldise küsimusega, mis soovis saada hinnangut ega eeldanud vastavat konkreetset kogemust. Ka küsimustiku teises pooles esitatud väitega *Inimõiguste rikkumine on probleemiks mõningates riikides, kuid see ei ole probleemiks Eestis* nõustumine /mittenõustumine kontrollis sama küsimust. Järgmises täpsustavas küsimuses paluti neil, kes inimõiguste rikkumist Eestis väitsid toimuvat, nimetada vastav inimõigusvaldkond. Tegu oli avatud küsimusega ning seetõttu polnud respondentide väidete puhul mitte alati tegu

inimõiguste rikkumisega, vaid nende hulgas on mitmeid väiteid, mis inimõiguste rikkumiseks kuidagi ei kvalifitseeru (nt. konkreetse huvigrupi populistlike väidete kordamine). Seega võimaldab vastav küsimus hinnata ka propaganda mõju vastavale respondentrühmale ning selle propaganda päritolu. Sisult sama küsimus esines intervjuu teises pooles, võimaldades kontrollida vastuste usaldatavust. Konkreetselt uuriti allikaid, kust respondent saab infot inimõiguste kohta, järgmises küsimuses, milles pakuti tosinast võimalikust vastusest loetelu, hõlmates kooli, meedia, sõbrad, vastavate küsimustega tegelevad MTÜ-d ning riigiasutused. Infoga seonduvat kaardistati detailsemalt ka edasistes küsimustes, kus uuriti, mis valdkonnaga seonduvat teavet võiks respondent rohkem vajada ning milliste kanalite kaudu ta sooviks teavet saada. Respondentide teadmisi inimõiguste osas Eestis kaardistas ka küsimus, kuhu peaks pöörduma, kui kellegi inimõigusi on rikutud. Vastuseks pakuti siin 16 eri varianti, millest vaid osa olid sobivad.

Alljärgnevalt analüüsitakse respondentide vastuseid detailsemalt.

2 Inimõiguste mõiste

Küsimus: *Kui räägitakse inimõigustest, siis mida Teie selle termini all mõistate?* Küsimus esitati avatud vormis, vastusevariante ette ei antud. Küsimuse eesmärgiks oli välja selgitada vastajate teadmised inimõiguste (ja vabaduste) mõistest ja valdkonnast laiemalt.

Inimõiguste termini puhul osatakse Eestis võrdse sagedusega välja tuua kolme selgitust: vabadust, inimeste õigusi üldiselt ja õigust elule (joonis 2). Kõige sagedamini esinenud vastus oli seekord vabadus, sh. otsustusvabadus (vabadus otsustada oma elu ja oma tegemiste üle), mida oskas nimetada 7% elanikest. Teiseks reastus ka antud uuringus üldist laadi vastus: inimeste õigused, seadused, õigused, mis on kõigil inimestel, mida nimetati kokku 6% vastanute poolt. Sama sageli mainiti ka õigust elule – 6%. Järgnesid sõnavabadus 5% ning inimeste võrdsus/võrdne kohtlemine 4%.

Võrreldes eelmise uuringuga tulemus oluliselt muutunud ei ole – viis kõige enam mainitud nähtust või õigust on jäänud samaks ka käesolevas uuringus.

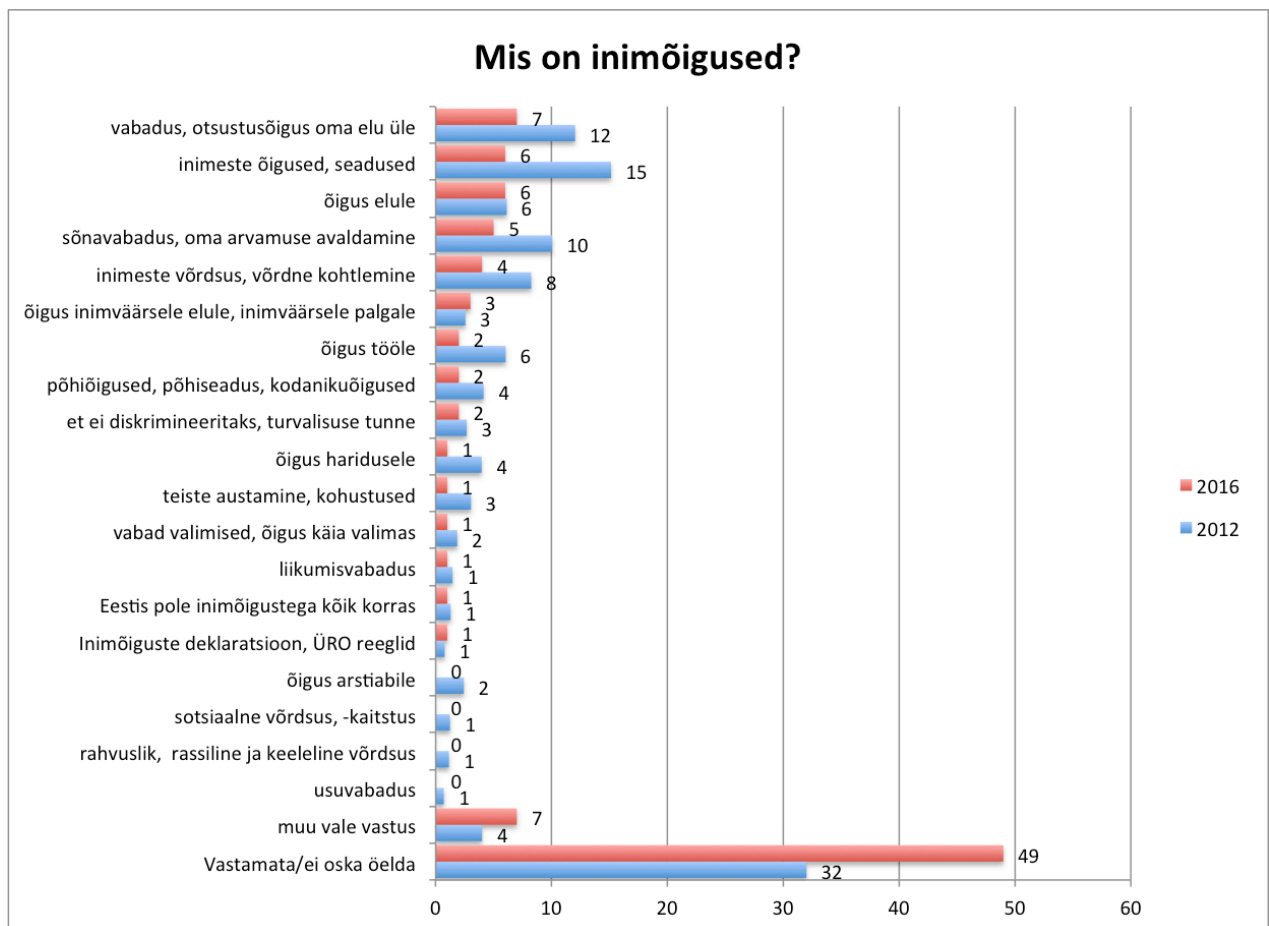
Peaaegu pool uuringule vastanutest (49%) ei osanud küsimusele konkreetselt vastata – neil ei seostu terminiga „inimõigused“ otseselt mitte midagi. Kõige enam oli vastamata jätnute seas ka sel aastal üle 60-aastasi inimesi, kes veel Nõukogude perioodil koolis õppisid, kui inimõiguste teemat õppekavas polnud. Juba eelmisel korral (2012) oli vastamata jätnute osakaal suur – 30%, nüüd aga on see veelgi tõusnud. **Siit järeldub ka, et vastav teema pole sellele respondentrühmale oluline ning nende jaoks siin olulisi inimõigusriiveid ei esine.**

Venekeelsete elanike seas oli oluliselt sagedamini neid, kes ei osanud küsimusele midagi vastata – 56% vs. 46% eestlastest. Inimõiguste kontekstis meenus eestlastele venekeelsete vastajatest sagedamini sõnavabadus ja õigus elule.

Selgus, et noorimad vastajad teavad sagedamini nimetada õigust haridusele ja sõnavabadust, mida käsitletakse ka õppekavas. Vanuserühm 20-29a. toob teistest sagedamini esile vabadust ja põhiõigusi (põhiseadust). Kõrgharidusega inimesed nimetavad

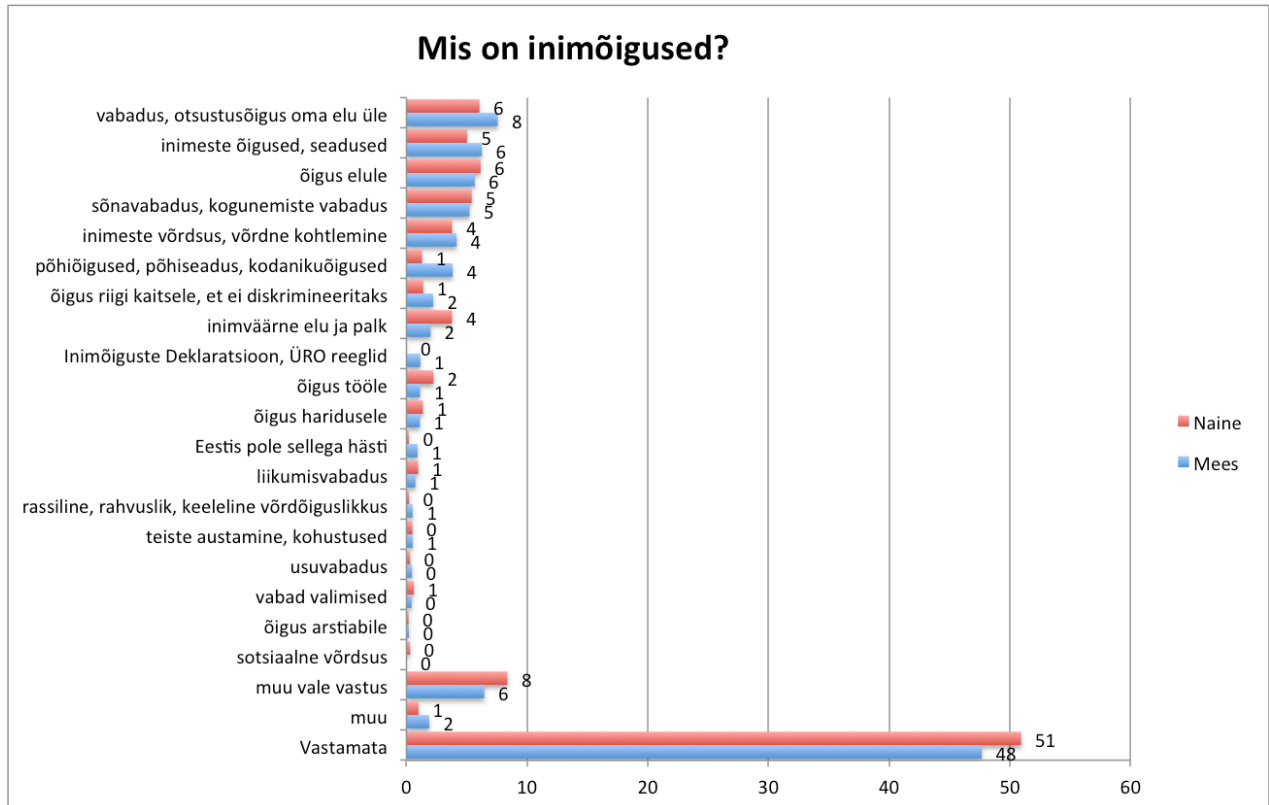
teistest sagedamini kõiki erinevaid inimõiguste teemasid ning vastamata jätnuid on nende seas keskmisest vähem – 32% sellal, kui põhiharidusega vastajatest jättis vastamata tervelt 62%. Seega sõltuvad teadmised inimõigustest suuresti omandatud haridustasemest: üldharidussüsteemis käsitletakse neid gümnaasiumi õppekavas.

Joonis 2. Mis on inimõigused? N=1003

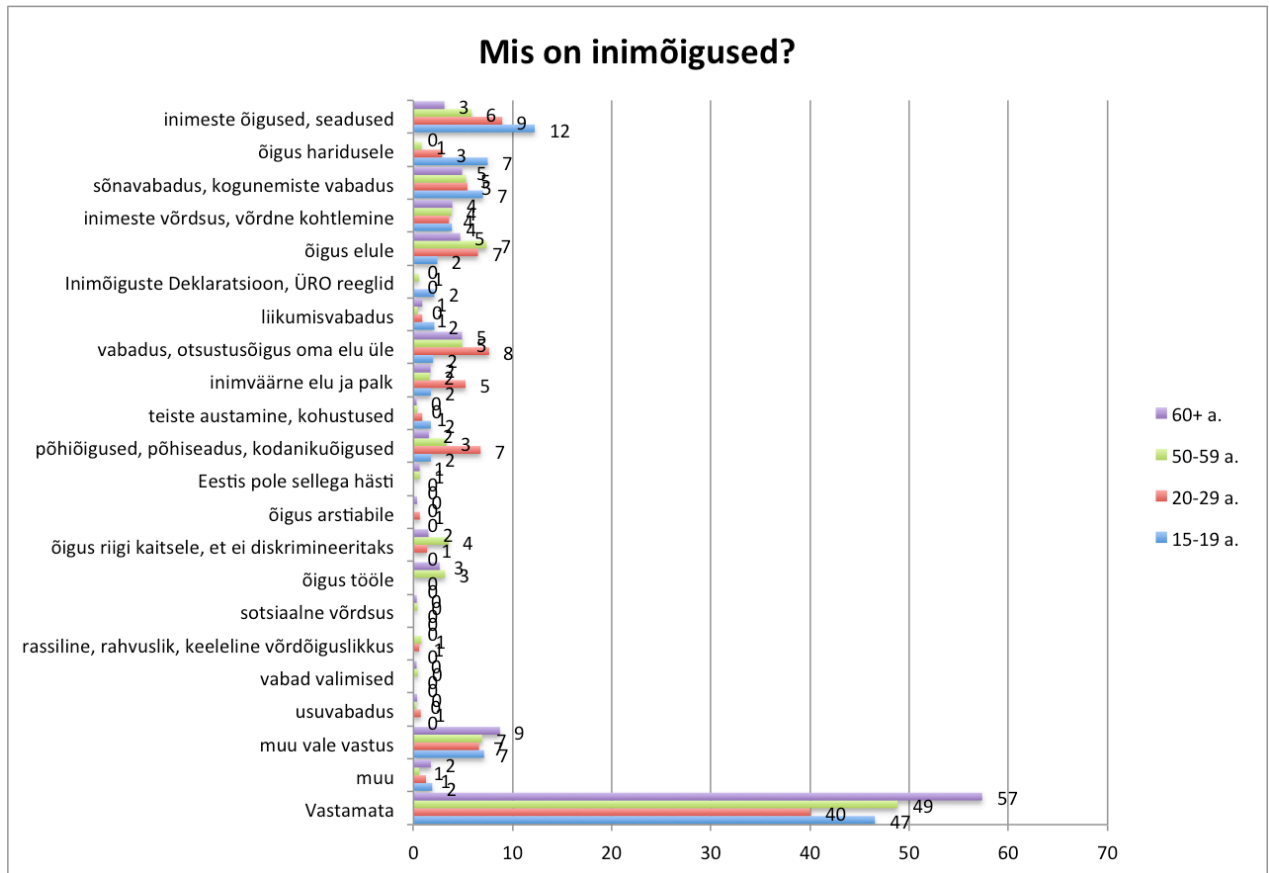
Meeste ja naiste vastuste vahel olulisi erinevusi ei olnud. Küllaltki marginaalsel tasemel erisusi siiski leidis: mehed rõhutasid inimõiguste puhul rohkem nende õiguslikku alust, samas kui naiste vastustes oli oluline palk ja inimväärne elu.

Joonis 2A Mis on inimõigused? N=1003, tulemused soo lõikes

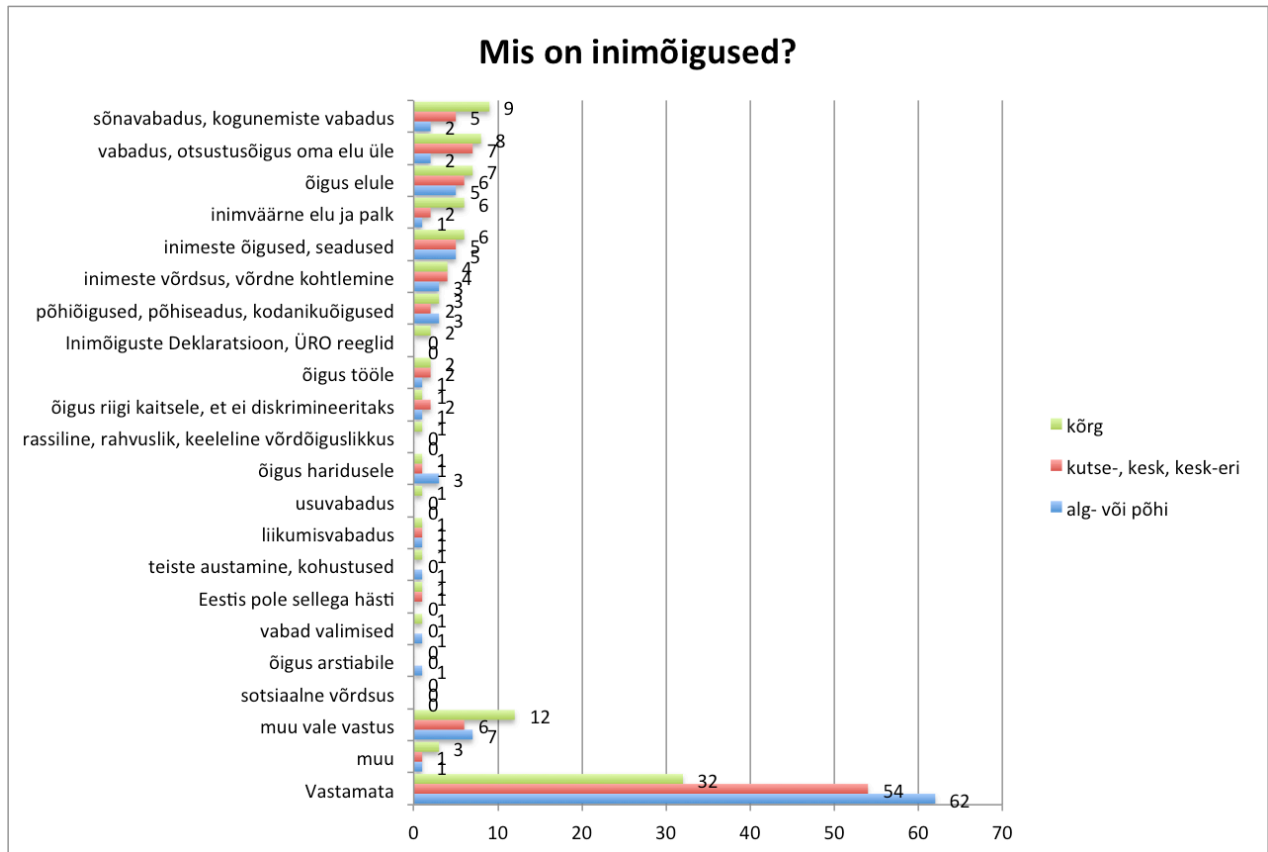

Vanuserühmiti olid erinevused vastuste sisukuses olulised: nooremad vanuserühmad, kes on hariduse omandanud juba taastatud Eesti Vabariigi ajal, teavad inimõigustest oluliselt rohkem keskmisest vastajast, see-eest pensionärid, kes koolis käisid Nõukogude perioodil, on jätnud kas vastamata või vastanud midagi, mis inimõigustega seostub vaid kaudselt või kitsalt.

Joonis 2B Mis on inimõigused? N=1003, noorimad ja vanimad vanuserühmad

Joonis 2C Mis on inimõigused? N=1001, haridustasemed

3 Inimõiguste olukord Eestis

3.1 Inimõigustest kinnipidamine

Küsimus: *Inimõiguste ülddeklaratsioon sätestab, et kõik inimesed sünnivad vabadena ja võrdsena oma väärikuselt ja õigustelt ning kõigil on samad õigused ja vabadused, aga ka kohustused. Kas Teie arvates peetakse Eestis inimõigustest kinni?*

68% Eesti elanikest leiab, et meie riigis on inimõigustega kõik korras, samas 14% arvab, et see nii ei ole. Eelmisel korral (2012) oli tulemus vastavalt 54% ja 29%, seega on olukord vastajate arvates oluliselt paranenud (vt joonised 3 ja 3a).

Nooremad vanuserühmad hindavad inimõiguste olukorda positiivsemalt kui vanemad rühmad. Kõige positiivsemalt hindab inimõiguste olukorda seekord vanuserühm 20-39a., eelmisel korral oli selleks rühm 15-19a.

Silma torkab, et märksa paranenud on just vanemate inimeste arvamus – kui eelmisel korral arvas 31% vanuserühmast 60-74a., et inimõigusi rikutakse, siis nüüd arvab nii vaid 14% üle 60-aastastest.

Suuresti erineb eestlaste ja venekeelsete vastajate arvamus: nii arvab 74% eestlastest, et inimõigustega on kõik korras ning 12% leiab, et neid rikutakse. venekeelsest elanikkonnast **54% leiab, et probleeme ei ole, kuid 18% arvab, et neid esineb. Eelmisel korral oli vastav tulemus 45% vs 36% seega on just** venekeelsete elanike **tulemus seekord märgatavalt paranenud.**

Paljudele venekeelsetele vastajatele on siiski teema võõras – 28% neist on jätnud küsimusele vastamata. Kõrgharidusega inimestest on 79% veendumusel, et Eestis inimõigustega probleemi ei ole, alg- või põhiharidusega vastajatest arvab sama 57% ja 27% jätab küsimusele vastamata.

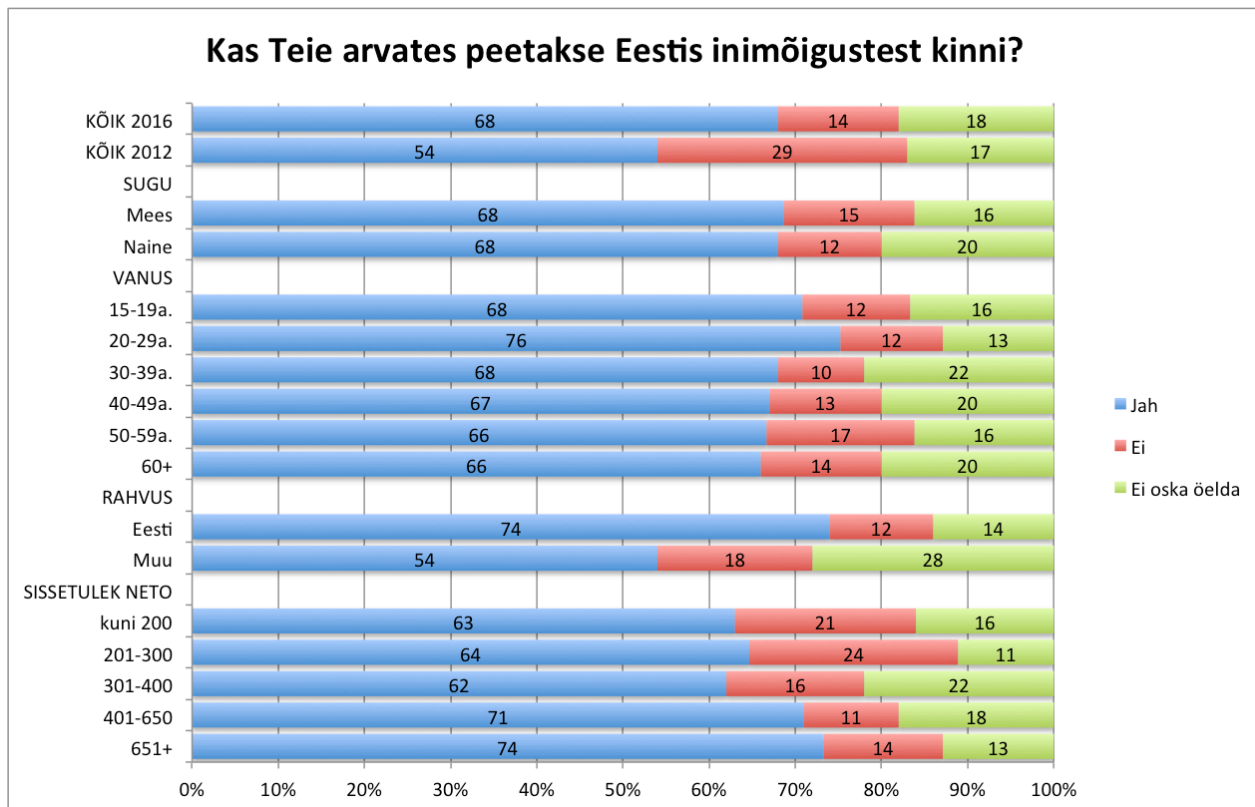
Hinnang inimõigustest kinnipidamisele sõltub ka vastaja sissetulekust. Kuni 400 eurose kuusissetulekuga vastajad arvavad keskmisest sagedamini, et Eestis rikutakse inimõigusi. Sarnane tulemus ilmnis ka eelmises uuringus. Ilmselt annab see vastus tunnistust teatud rahulolematusest elukvaliteediga.

Vaadeldes Eesti erinevaid piirkondi, on näha, et kõige vastakamaid arvamusi inimõiguste küsimuses omavad Ida-Virumaa elanikud (joonis 3a). Neist 47% leiab, et inimõigusi austatakse ning 23% vastajaid näeb siin probleeme. Silma paistab, et võrreldes eelmise uuringuga on selles piirkonnas olukord siiski tuntavalt paranenud – tollal oli mõlema seisukoha pooldajaid võrdselt 37%.

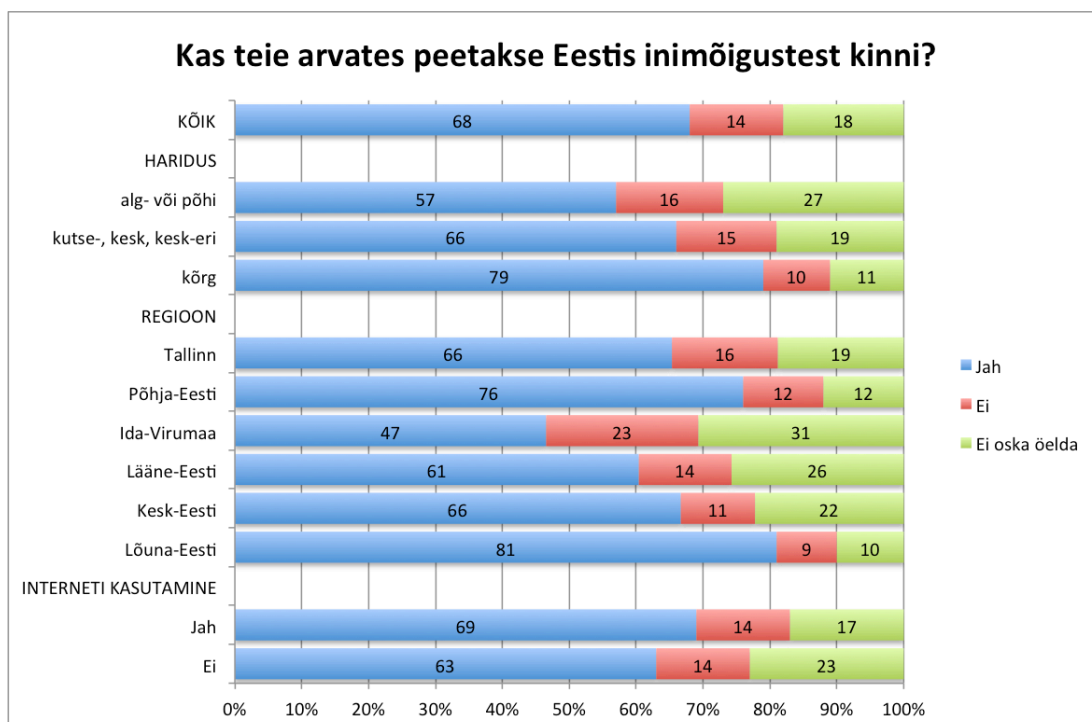
Selgub ka, et vastajaist, kes ei kasuta internetti, on inimõiguste suhtes positiivselt meelestatud keskmisest vähem - 63% ja keskmisest märksa sagedamini ei oska nad üldse seisukohta võtta. Eelmise uuringu ajal erinesid vastused ka vastaja kodakondsusest, sel korral selles osas erisust keskmisest tulemusest ei ilmnenu.

Seega **inimese hinnangut inimõigustest kinnipidamisele mõjutab oluliselt tema suhtluskeel (eesti või vene) ning sellega korreleeruv rahvus, haridustase (mis tihti seotud eesti keele oskusega) ja sissetulek ning mõningal määral ka elukoht** (suures osas venekeelsel Ida-Virumaal leidis ligi veerand (23%) vastanutest, et Eestis inimõigustest kinni ei peeta, samas positiivsel arvamusel oli alla poole (47%). Selle põhjal võib üldistada, et põhiliseks erinevuste tekitajaks võib olla eesti keele oskus (suhtluskeelena ja omandatud teise keelena kõrghariduse puhul) ning eestikeelses kogukonnas ning meedia- ja inforuumis toimimine.

Joonis 3. Kas Teie arvates peetakse Eestis inimõigustest kinni? n=1003

Joonis 3A. Kas Teie arvates peetakse Eestis inimõigustest kinni? n=1003

3.2 Milliseid inimõigusi rikutakse

Küsimus: *Milliseid inimõigusi Eestis rikutakse?* Esitati avatud küsimusena vaid neile, kes arvavad, et inimõigusi Eestis rikutakse. Vastused koondati kokku teemavaldkondade kaupa.

Selgus, et lisaks etteheidetele riigipoolse ebavõrdsuse või kohustuste mittetäitmise osas töid osa vastajatest välja ka inimeste omavaheliste suhetega seonduvat. Näiteks rassilist ja ka vanuselist diskrimineerimist või halvustamist tuleb ette just inimeste omavahelises suhtlemises olmesituatsioonides ning ka internetikommentaariumis. Sama kehtib ka rahvuspõhise halvustamise või tõrjumise puhul.

Kui eelmisel korral toodi kõige sagedamini inimõiguste rikkumisena välja sotsiaalmajandusliku olukorra ja madala elatustasemega seonduvat, siis käesolevas uuringus nimetati võrdse sagedusega taas sama teematikat ning probleemina toodi ka välja kodakondsuse saamise küsimust mittekodanike seas – vastavalt 14% ja 12% vastanute poolt (joonis 5). Lisaks toodi välja probleemkohti emakeelse hariduse puudumise ja muukeelse info puuduse üle ning muulaste diskrimineerimisest töökohtadel. Võimalik, et siin mõjutab hinnangut Venemaa poolt levitatav väärarusaam, nagu oleks selle rühma liikmetel õigus saada Eesti kodakondsus ilma vastavatele nõuetele vastamata (väidetavalt on Eesti riik nendelt kodakondsuse „ära võtnud“), samuti isiklik suutmatuse vähesed keeleoskuse tõttu Eesti kodakondsust saada.

Eelmisel korral nimetati muukeelse elanikkonna diskrimineerimist 19% vastanute poolt ning sotsiaalmajanduslike teemasid 23% poolt, seega on sotsiaalmajanduslike küsimuste inimõiguste alla liigitamine selgelt vähenenud. Üldiselt kordusid ka sel aastal osad eelmise uuringu teemad, kuid vähenenud on seejuures meeste ja naiste palgalõhe ja üldiselt ebavõrdsuse nimetamine. Palgalõhe teematika oli eelmise uuringu ajal aastal 2012 meedias rohkem esil, antud uuringu läbiviimise ajal on sellest vähem räägitud, mis võib põhjuseks olla antud teema märkimise vähenemisele.

Sarnaselt 2012. aasta tulemusega, toob venekeelne elanikkond inimõiguste rikkumisena välja eesti keele oskuse nõudeid. Õiguste rikkumisega oleks aga tegu siis, kui riigikeele oskust ei nõutaks. Riigikeele oskuse nõue ametikohtadel on õiguslik küsimus, kuna igaühel on Eestis õigus riigikeelsele asjaajamisele ning riik peab seda ka tagama, nõudes riigikeele oskust ametnikelt ning elanikke teenindavatelt töötajatelt. **Seega, kui riik neilt töötajatelt riigikeele oskust ei nõuaks, oleks just sel juhul tegu õiguste rikkumisega.**

Inimõiguste valdkonda kuuluvatest teemadest toodi kõige sagedamini välja sooliste ja vanuseliste õiguste rikkumist (4%), ebavõrdsust töökohtadel (4%), kannatanute õigusi seoses ebaõiglase kohtupidamisega (4%) ning riigipoolsete kohustuste mittetäitmist (4%). Silma paistab, et oluliselt on kasvanud küsimusele vastamata jätnute osakaal, mis on sel

korral 22%. Ilmselt vastati eelnevale küsimusele õiguste rikkumise osas pealiskaudselt ning täpsustamise puhul ei osatud oma vastust konkreetselt põhjendada.

Eestlaste ja venekeelsete vastajate arvamused osutusid sarnaselt eelmisele uuringule oluliselt erinevateks (joonis 5A). Nii on eestlased kõige sagedamini välja toonud madala elatustasemega seonduvaid probleeme (17%), seejärel riigipoolsete kohustuste täitmatajätmist (7%) ning soolist ja vanuselist ebavõrdsust (6%).

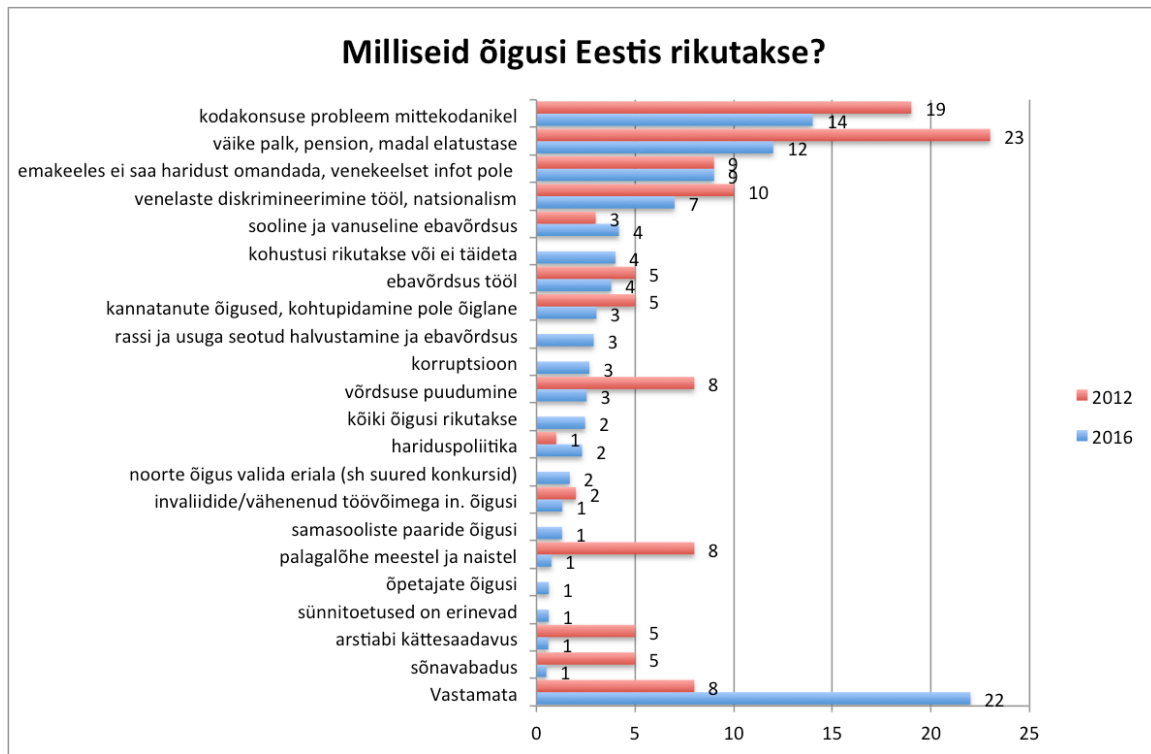
Venekeelne elanikkond toob jätkuvalt välja peamiselt kodakondsuse probleemi (29%) ning muulaste keelelist diskrimineerimist, kuna muus keeles ei saa haridust omandada ega kasutada seda asjaajamisteks (15%). Ilmselt liigituvad sama teema alla ka ebavõrdsus (6%) ja diskrimineerimine tööl (5%). Toodud teemasid peetakse ekslikult inimõiguste rikkumiseks ning tulemus on sarnane eelmisele uuringule.

Kõige madalama haridustasemega vastajad märgivad teistest sagedamini madala elatustasemega seonduvat, seejärel soolist ja vanuselist ebavõrdsust ning emakeelse hariduse probleemi (joonis 5B). Kõrgharitute seas mainitakse sagedamini kodakondsuse probleemi, rassi ja usuga seotud halvustamist ning riigipoolsete kohustuste mittetäitmist.

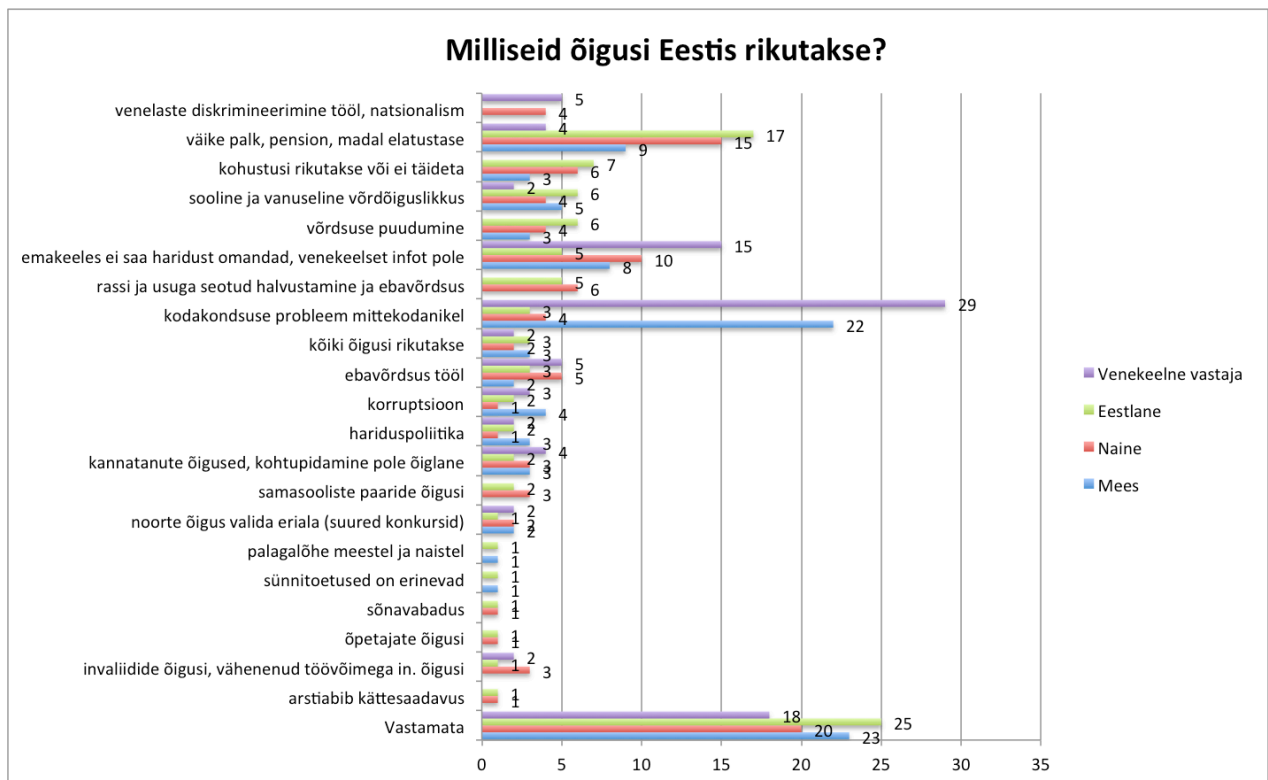
Kokkuvõttes võib inimeste poolt esile toodud probleemidest vaid ligikaudu viiendikku liigitada inimõiguste teemade alla. Ülejäänud vastused ei ole otseselt seotud inimõiguste teemaga, küll aga õigusküsimuste ning sotsiaalse heaoluga.

Eelmisel korral toodi inimõiguste teemasid välja kolmandiku antud küsimusele vastanute poolt.

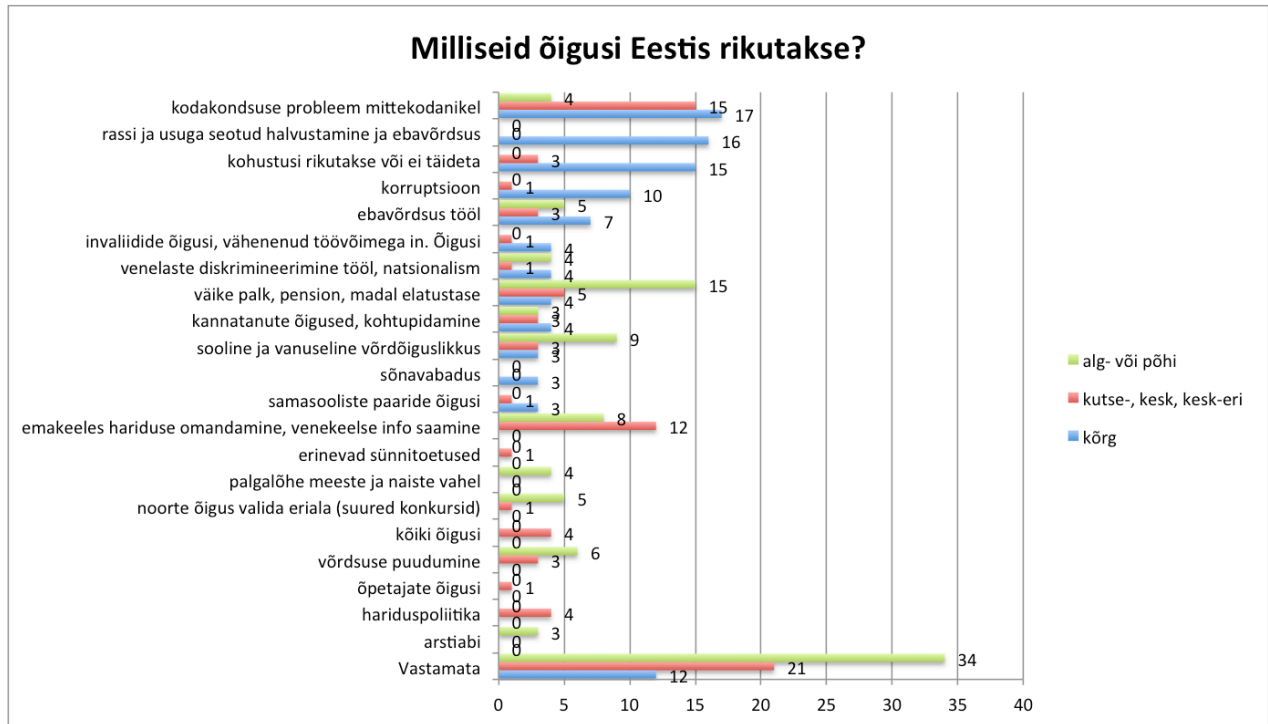
Joonis 5. Milliseid õiguseid Eestis rikutakse? N=138, kes arvab, et inimõigusi rikutakse (%)

Joonis 5A. Milliseid õiguseid Eestis rikutakse? N=138, kes arvab, et inimõigusi rikutakse, sugu ja rahvus (%)

Joonis 5B. Milliseid õiguseid Eestis rikutakse? N=138, kes arvab, et inimõigusi rikutakse, haridus (%)

Vastaja või tema tuttava inimõiguste rikkumine

Eesmärgiga selgitada, kas hinnang inimõiguste rikkumisele on üldist laadi või põhineb konkreetsel kogemusel, küsiti: Kas Teie või teie tuttava inimõigusi on Eestis rikutud? Palun kirjeldage konkreetset situatsiooni. Küsimus esitati taas vastajatele, kes arvasid, et inimõigusi rikutakse.

Tulemuses näeme, et 43% vastajaist, kelle hinnangul Eestis rikutakse inimõigusi, vastas siin, et on rikutud tema või tema tuttava õigusi. 57% oli aga vastanud, kes nüüd vastasid eitavalt (joonis 6).

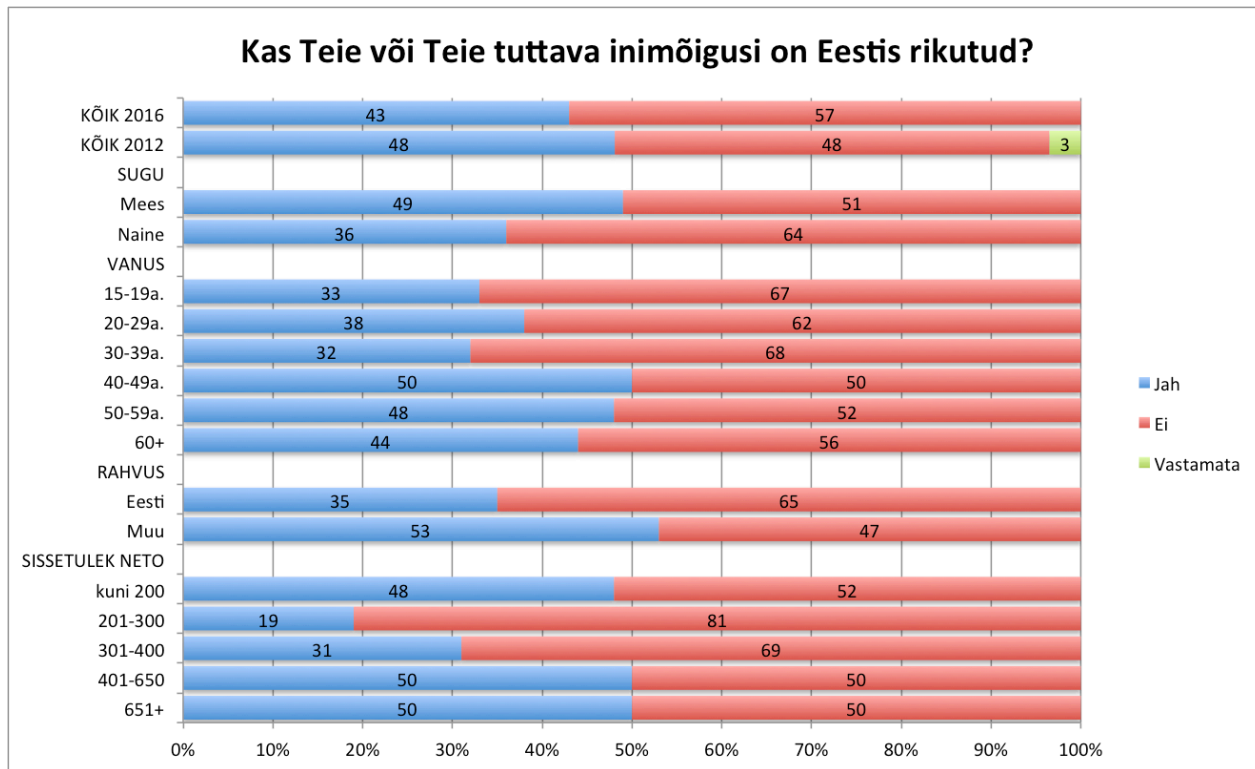
Eelmise uuringu ajal oli kõnealune näitaja 48%, seega on ka antud tulemus liikunud paranemise poole. Taoline tulemus näitab, et levinud on rahvajutu tasemel arvamus, et Eestis vist inimõigusi rikutakse, kuigi konkreetset kogemust sellega seoses paljudel nimetada ei ole.

Taandades tulemuse 43% kõigi vastanute peale (1000 vastajast) saab öelda, et 6% elanike hinnangul on rikutud Eestis tema enda või tema tuttava inimõigusi. Eelmisel korral oli antud näitaja 13%.

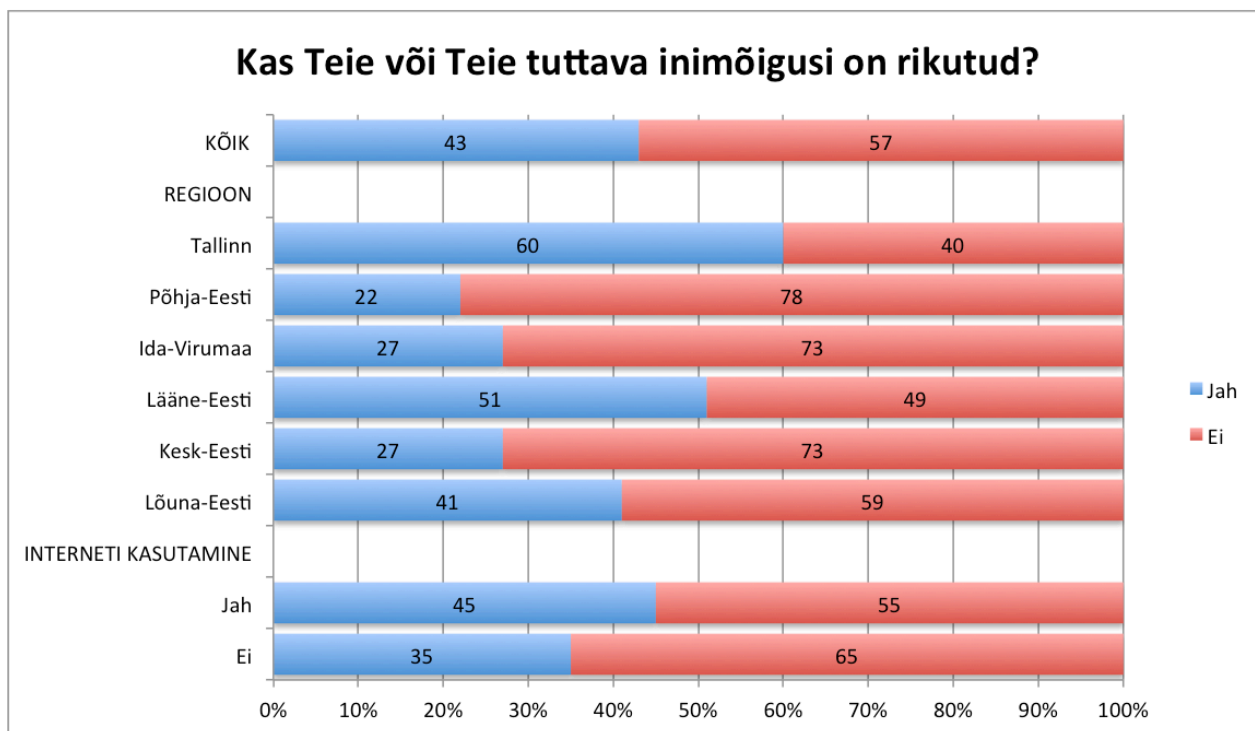
Vaatleme lähemalt vastajaid, kelle hinnangul nende või tuttava inimõigusi on rikutud:

- Venekeelsete vastajate seas on selliseid vastajaid sagedamini - 53% (eestlastest 35%)
- Meeste seas enam - 49% ja naiste seas vähem (36%)
- Alg- või põhiharidusega inimeste seas on neid vähem - 26%
- Põhja-Eesti elanike seas on neid vähem - 22%, Tallinnas rohkem (60%)
- Maal elavate inimeste seas on neid samuti vähem - 23%

Joonis 6. Kas teie või teie tuttava inimõigusi on Eestis rikutud? N=138, kes arvab, et inimõigusi rikutakse (%)

Joonis 6a. Kas teie või teie tuttava inimõigusi on Eestis rikutud? N=138, kes arvab, et inimõigusi rikutakse (%)

Juhtumid, mida esitatakse inimõiguste rikkumisena

Vastajail, kelle enda või tuttava õigusi on rikutud, paluti kirjeldada konkreetset situatsiooni. Küsimus esitati avatud kujul, vastused kodeeriti ning koondati taas kitsamateks teemavaldkondadeks. Tulemusi näeme joonisel 7, kus seekord on esitatud absoluutarvud.

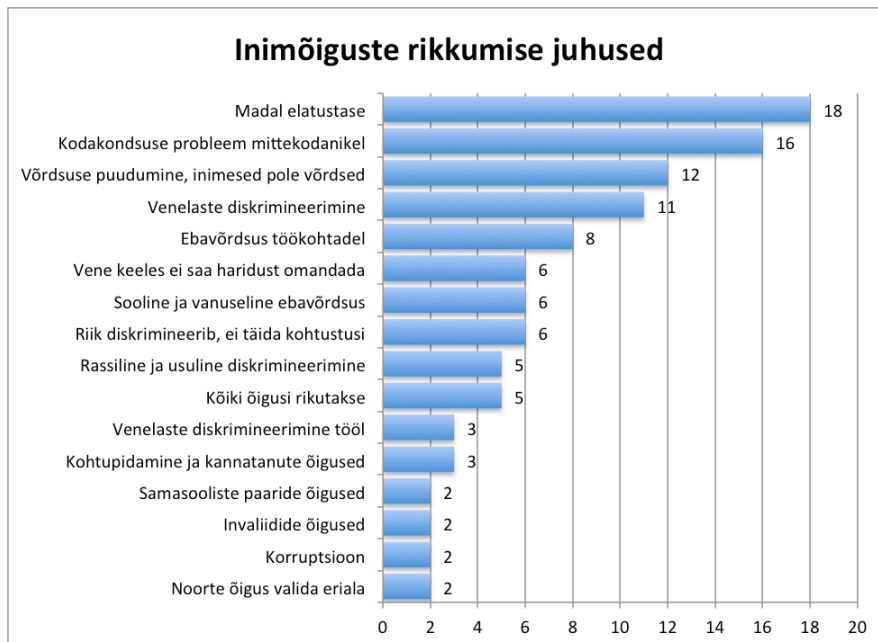
Kui eelmise uuringu ajal osutusid siin enammainitud juhuslikes võrdse tulemusega diskrimineerimine töökohtadel ja muulaste kodakondsuse probleem, siis sel korral märgiti sagedamini madalat elatustaset ja samuti kodakondsuse probleemi – vast. 18 ja 16 maininguga. Järgnes üldine hinnang, et inimesed pole võrdsed, esineb ebavõrdsust (12 korral) ja et muust rahvusest elanikke diskrimineeritakse (11 korral). Kaheksal korral nimetati seekord ebavõrdsust töökohtadel. Teemad on samad, mida üldiselt nimetati juba uuringus eelmise küsimuse puhul.

Rassilise diskrimineerimise all toodi paaril korral täpsemalt välja mustanahaliste diskrimineerimist.

Ebavõrdsust töökohtadel põhjendati ebavõrdsete palkadega, koondamiste toimepanemisega, meeste ja naiste erinevate palkadega ning sellega, et tööandjatele jääb vaidluste korral alati õigus.

Kategooria „Muu“ alla koondati kõik ülejäänud väga erinevatel teemadel toodud vastused. Inimesed nimetasid siin kõike, mis neid häirib – *Tarbijaõigusi rikutakse; Tuleks tagada inimestele keskmine palk; Uusimmigrantidel on kõrgem palk (kui kohalikel elanikel); sõnavabadus; e-valimistega rikutakse põhiseadust; inimesed nälgivad; kanepitarvitajaid diskrimineeritakse; Arstiabi pole kättesaadav; õigus tööle pole tagatud; lastevanemate vanemlikke õigusi rikutakse; hariduspoliitika ei toimi; õpetajate õigusi rikutakse koolis; kohtutäitur arestis pangaarve.*

Joonis 7. Inimõiguste rikkumise juhused (enda või tuttava näitel), n=120, absoluutarvud

Kokkuvõttes võib öelda, et enamasti liigitavad inimesed inimõiguste rikkumise alla tihti selliseid teemasid, mis sinna ei peaks kuuluma. Vaid vähene osa väljatoodud rikkumistest on tõesti seotud inimõiguste või põhiõiguste temaatikaga. Kaks esiletulnud probleemi on ebavõrdsus töökohtadel ja madal elatustase, millega seoses häirib osa elanikkonnast sotsiaalne ebavõrdsus.

3.3 Õigused, mille tagamisega on Eestis probleeme

Küsimus: *Milliste inimõiguste tagamisega on Teie arvates Eestis kõige suuremad probleemid?* Valige üks kuni kaks tähtsamat. Küsimus esitati seekord kõigile vastajatele - ka neile, kes eespool inimõiguste tagamisel probleeme ei näinud. Ette anti 10 vastusevarianti.

Suurimaks probleemiks reastus ka siia sotsiaalne ebavõrdsus 31%. Joonis 8. Nagu eelpool selgus, mõeldakse siinkohal lisaks ebavõrdsusele ka inimeste üldist madalat elatustaset. Teisele kohale reastub rassiline, rahvuslik ja keeleline võrdõiguslikkus ning kolmandale puuetega inimeste õigused.

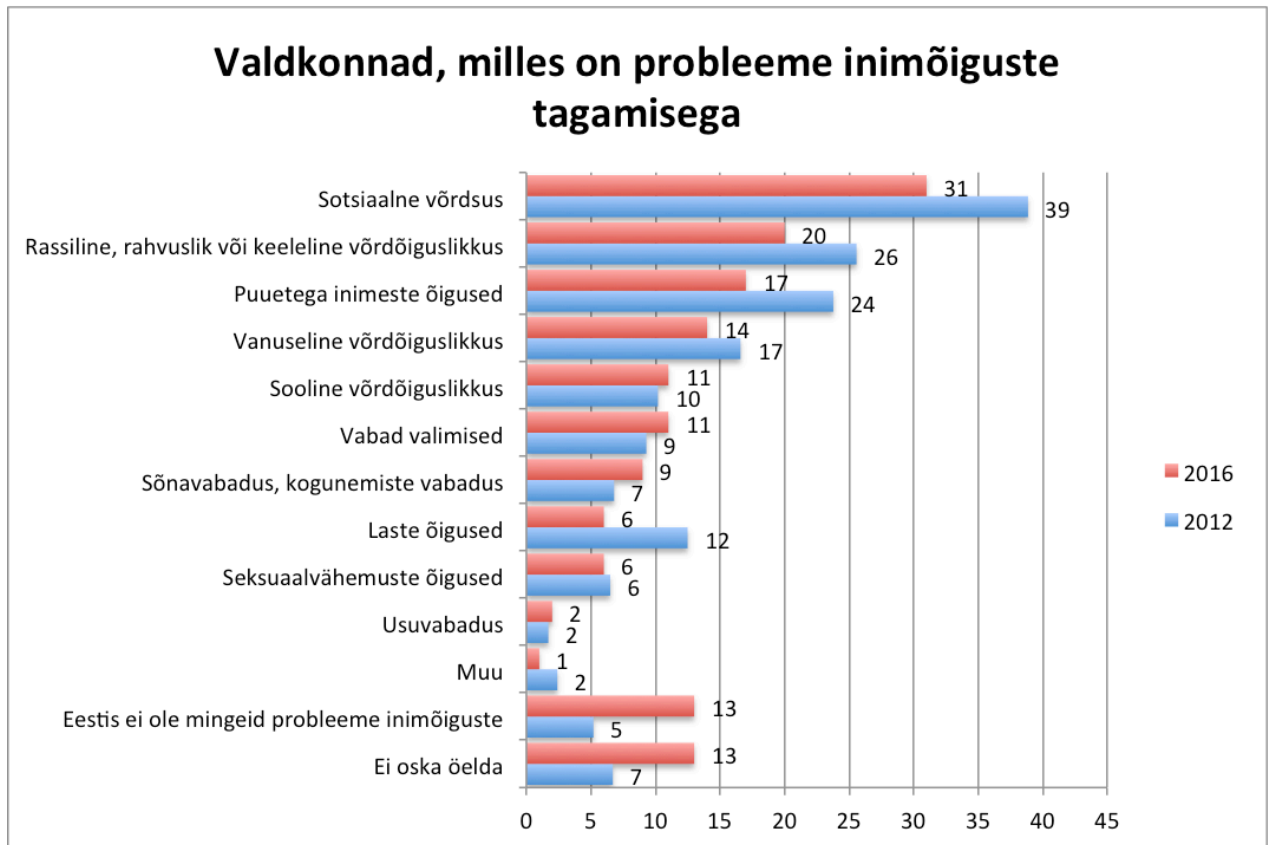
Vastuste pingerida võrreldes eelmise uuringuga muutunud ei ole, kuid erinevate tegurite mainimise sagedus on seekord vähenenud – antud asjaolu annab tunnistust, et olukord on paranenud. Lisaks on 8% suurenenud vastajate osakaal, kelle hinnangul Eestis mingeid probleeme inimõigustega ei esine.

Taas erinevad eri suhtluskeelega vastajate poolt toodud küsimusele antud hinnangud. Nii toovad eestikeelsed vastajad sagedamini problemaatilisena välja sotsiaalset võrdsust,

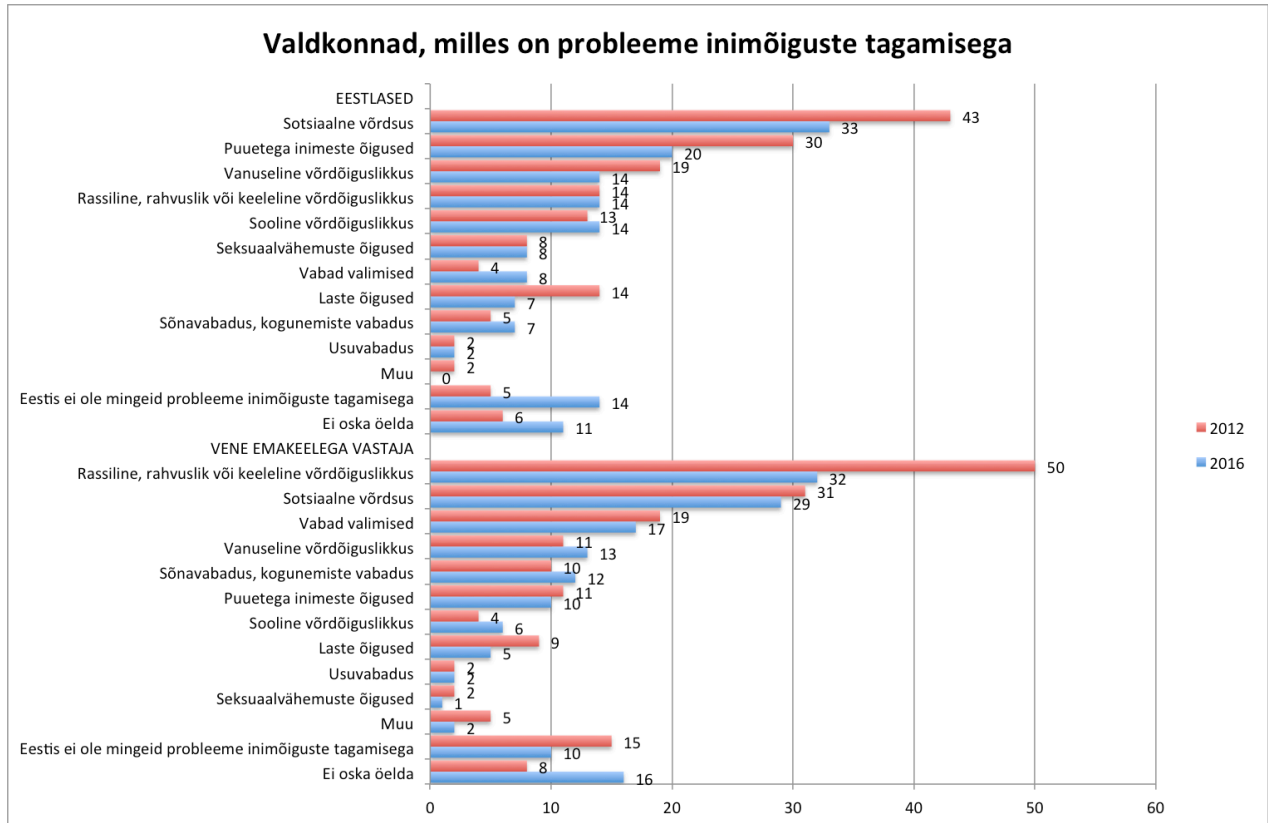
puuetega inimeste, vanuselist, soolist ja rassilist/rahvuspõhist/keelelist ebavõrdsust (joonis 9). Venekeelne elanikkond toob aga ka siin kõige sagedamini välja rahvuslikku/keelelist võrdsust (32%), järgneb sotsiaalne võrdsus (29%) ja vabad valimised (17%), mille all mõeldakse seda, et kodakondsuseta isikutel pole võimalik riigikogu valimistel osaleda. Inimõigusküsimusena saaks viimasest loetelust käsitleda vaid sotsiaalse võrdsuse küsimusi. Võrreldes eelmise uuringuga on eestlastel vähenenud sotsiaalse võrdsuse, puuetega inimeste õiguste, vanuselise võrdõiguslikkuse ja laste õiguste probleemsetena esiletoomine. Oluliselt suurenenud on aga vastajate osakaal, kes mingeid probleeme ei näe või ei oska öelda. Venekeelsetel vastajatel on vähenenud rassiliste ja rahvuslike ning laste õiguste alaste probleemide nimetamine. Suurenenud on ka vastamata jätnute osakaal.

Nooremad vastajarühmad pööravad jätkuvalt keskmisest sagedamini tähelepanu seksuaalvähemuste ja laste õigustele, sest neid käsitletakse kooli õppekavas. Kõige vanem vanuserühm seevastu loogilise tulemusena peab keskmisest sagedamini probleemiks vanuselist võrdõiguslikkust.

Joonis 8. Valdkonnad, milles on probleeme inimõiguste tagamisega, n=1003

Joonis 9. Valdkonnad, milles on probleeme inimõiguste tagamisega rahvuse lõikes 2012 JA 2016, n=1003

4 Infoallikad ja info hulk

Küsimus: *Millistest allikatest te olete saanud informatsiooni inimõiguste kohta?*

Sarnaselt eelmisele uuringule on elanikele peamiseks infoallikaks olnud meedia – 64%, mis on eesti ja muu suhtluskeelega vastajate puhul kardinaalselt erinev. Järgnevad internet (41%) ning kool ja ülikool (35%) (joonis 10). 13% vastanutest ei ole kusagilt infot saanud.

Muude allikate seas nimetati: Tasuta õigusabi, välismaa sugulased, Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtulahendid, sotsiaalmeedia ja igapäevaelu.

Võrreldes eelmise uuringuga on veidi vähenenud meedia ja sõprade osakaal infoallikana, suurenenud aga interneti ning kooli ja ülikooli osa.

Silma paistab, et kahes noorimas vanuserühmas (15-29a. ja 20-29a.) märkis infoallikana kooli või ülikooli 68-72%, ning töötavatest üliõpilastest 94%. Seega saab järeldada, et

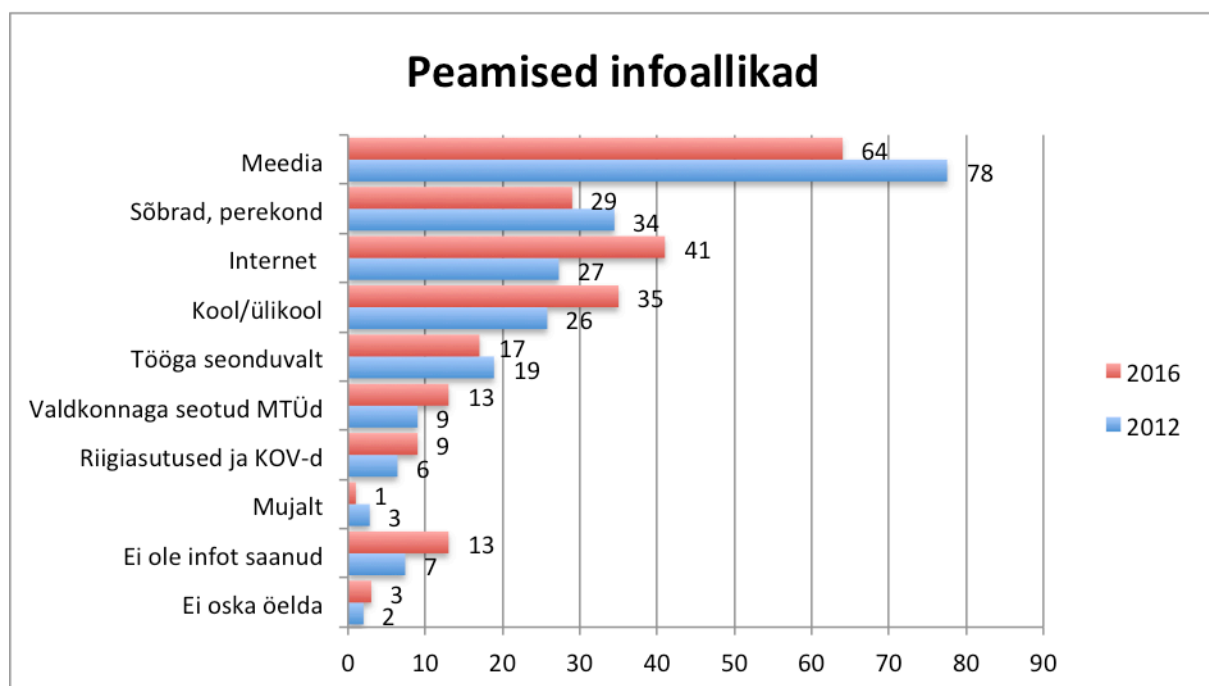
praeguses koolis/ülikoolis inimõiguste teemat käsitletakse ning loodetavasti on ka teadmiste tase paranemise teel.

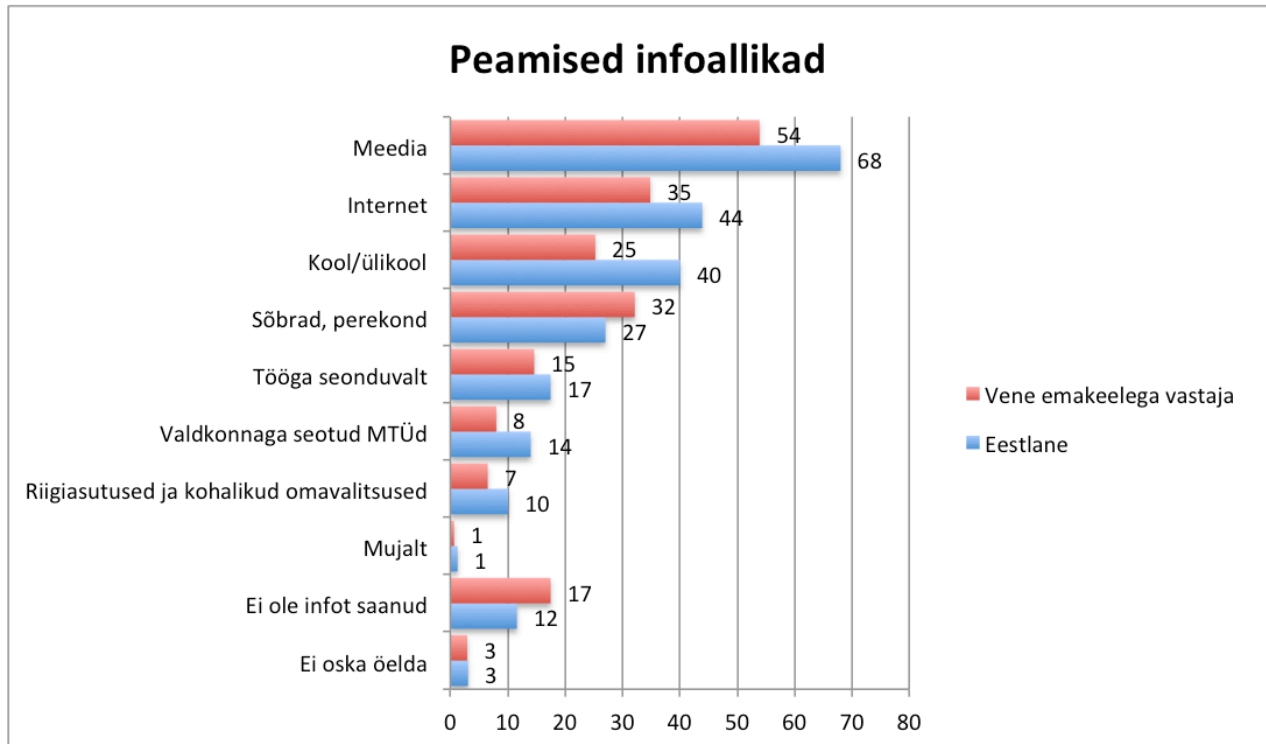
Vaatleme tulemusi vanuserühmadega seoses. Kahel nooremal vanuserühmal – alla 30 aastastel – on jätkuvalt teistest märksa olulisemateks infoallikateks olnud kool ning internet. Kõige nooremad vastajad saavad kõigist muudest rühmadest vähem infot meediast (39% vs. 64% keskmiselt). Meedia osakaal noorte infoallikate seas on võrreldes eelmise uuringuga ka langenud – eelmisel korral oli meedia osakaal neil veel 51%.

Võrdleme siinkohal omavahel eestlaste ja venekeelsete vastajate infoallikaid. Joonis 11. Peamiseks infoallikaks on mõlemale vastajarühmale meedia. Suuri erinevusi olulisemate infoallikate pingereas ei ole. Silma paistab, et koolist saavad venekeelsed elanikud inimõiguste kohta märgatavalt vähem infot kui eestlased – vastavalt 25% ja 40%. Lisaks on Venekeelne elanikkond vähem infot saanud ka internetist. Eestlastest sagedamini hangivad nad seevastu infot sõpradelt ja perekonnalt (32% vs. 27%).

Kuna on teada, et eestikeelne ja venekeelne (valdavalt Venemaa) meedia edastab inimõiguste teemal erinevat informatsiooni, siis on ka eelnevate küsimuste tulemused küllaltki loogilised. **Vene riiklik propaganda rõhutab pidevalt, kuidas Eestis venekeelsete elanike inimõigusi rikutakse ning loob seejuures nn pseudo-inimõigusi, mis ei ole inimese baasõigustega seotud**, nt õigus saada kodakondsust ilma keelenõueteta, õigus muukeelsele suhtlusele ja asjaajamisele riigiasutustes, õigus muukeelsele haridusele jms. Eestlased aga vene meediakanaleid valdavalt ei vaata, sealt tulevad ka erinevad arusaamised ja hinnangud.

Joonis 10. Peamised infoallikad, n=1003

Joonis 11. Peamised infoallikad rahvuse lõikes, n=1001

4.1 Info hulk

Küsimus: *Kas informatsiooni inimõiguste teemal on olnud piisavalt?*

Enamus vastanutest peab info hulka inimõiguste teemal üldiselt piisavaks või pigem piisavaks – 62%. Täiesti piisavalt on seda siiski vaid 21% elanike hinnangul. 24% leiab jätkuvalt, et infot on vähe. 15% on inimesi, keda teema ei huvita või kes ei oska küsimusele vastata (joonis 12). Võrreldes eelmise uuringuga tulemus muutunud ei ole.

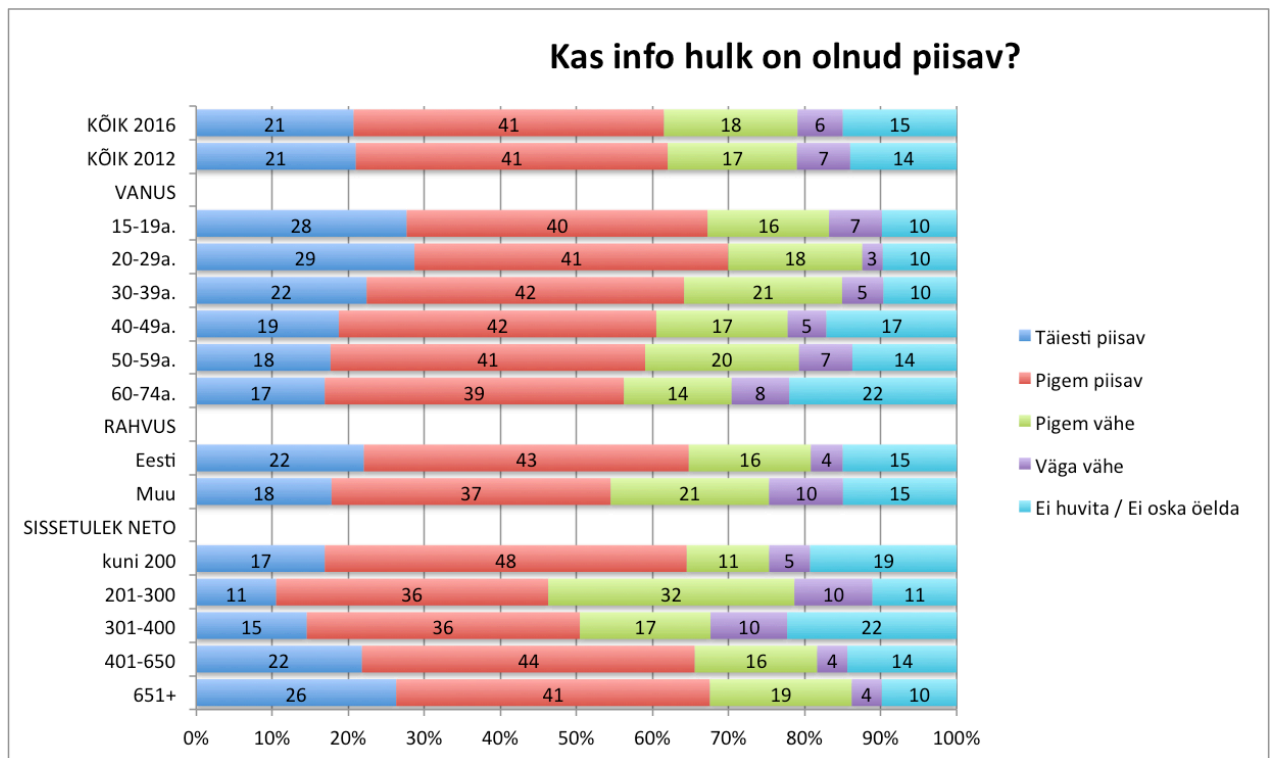
Olukorras, kus ei orienteeruta küsimuses, mis on inimõigused, ei saa pidada vastust, et 62% peab piisavaks või pigem piisavaks tegelikku olukorda kajastavaks. Ilmselt ei kajasta antud vastus mitte piisavaid teadmisi, vaid inimõigusprobleemi ebaolulisust vastaja jaoks, mistõttu on ta ka praeguse olukorraga piisavalt rahul.

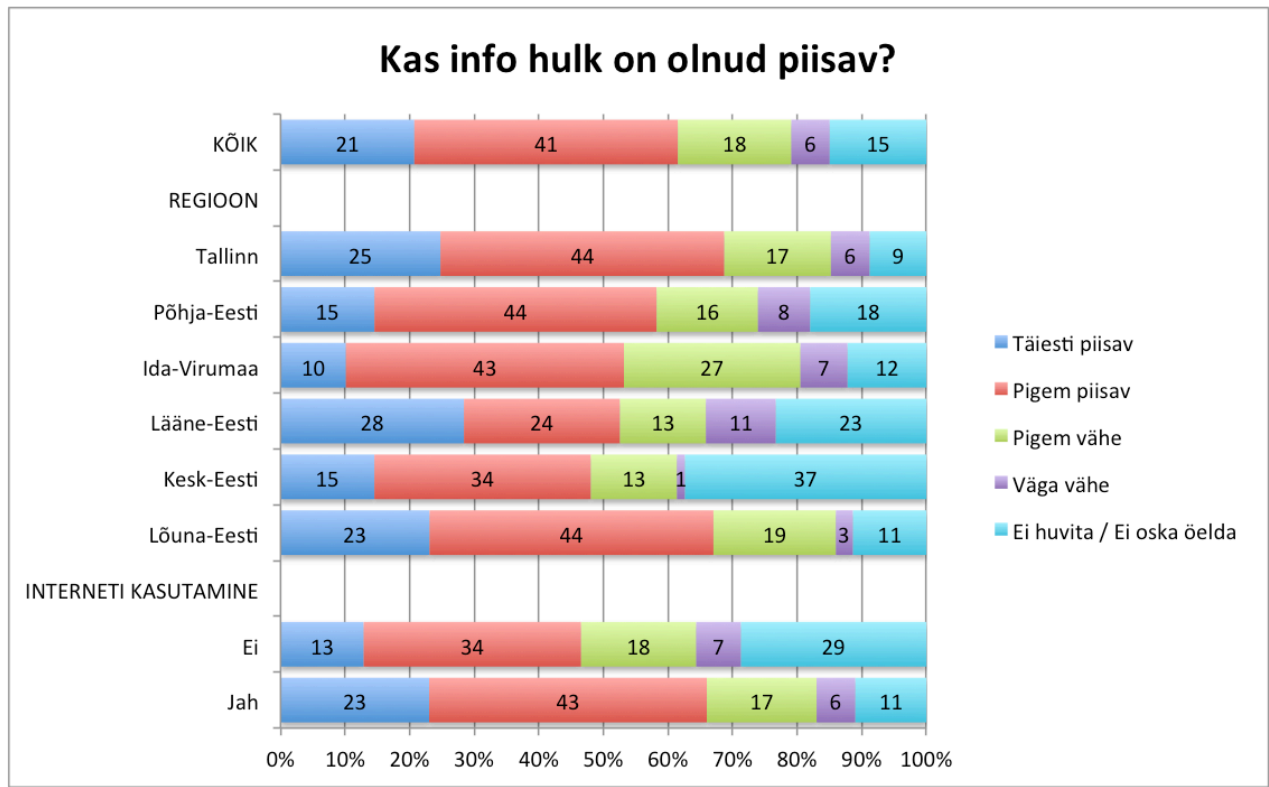
Paremini informeeritud on jätkuvalt kahe noorema vanuserühma esindajad, kes on infot saanud juba õpingute käigus. Kõige vähem huvi on teema vastu näha aga vanimas vanuserühmas, kus 22% ei tunne üldse huvi ega oska vastata.

Eestlastest on inimõiguste teemal enda sõnul hästi informeeritud 65% ning venekeelsetest vastajatest 55%. 10% venekeelsest elanikest leiab, et infot inimõiguste kohta on väga vähe.

Näeme, et keskmisest paremini informeeritud on kõige kõrgema sissetulekuga vastajad, kellest 67% hinnangul on infot piisavalt saadaval. Ida-Virumaa elanikud hindavad teistest sagedamini inimõiguste alase info hulka ebapiisavaks (joonis 13). Internetikasutajad on loogilise tulemusena inimõiguste teemast paremini informeeritud võrreldes mittekasutajatega. Mittekasutajate seas näeme seevastu sagedamini huvipuudust – 29% neist ei tunne huvi või ei oska hinnata, kas infot on piisavalt või mitte.

Joonis 12. Info hulk. n=1003

Joonis 13. Info hulk, n=1003, region

4.2 Valdkonnad, kus infot on vähe

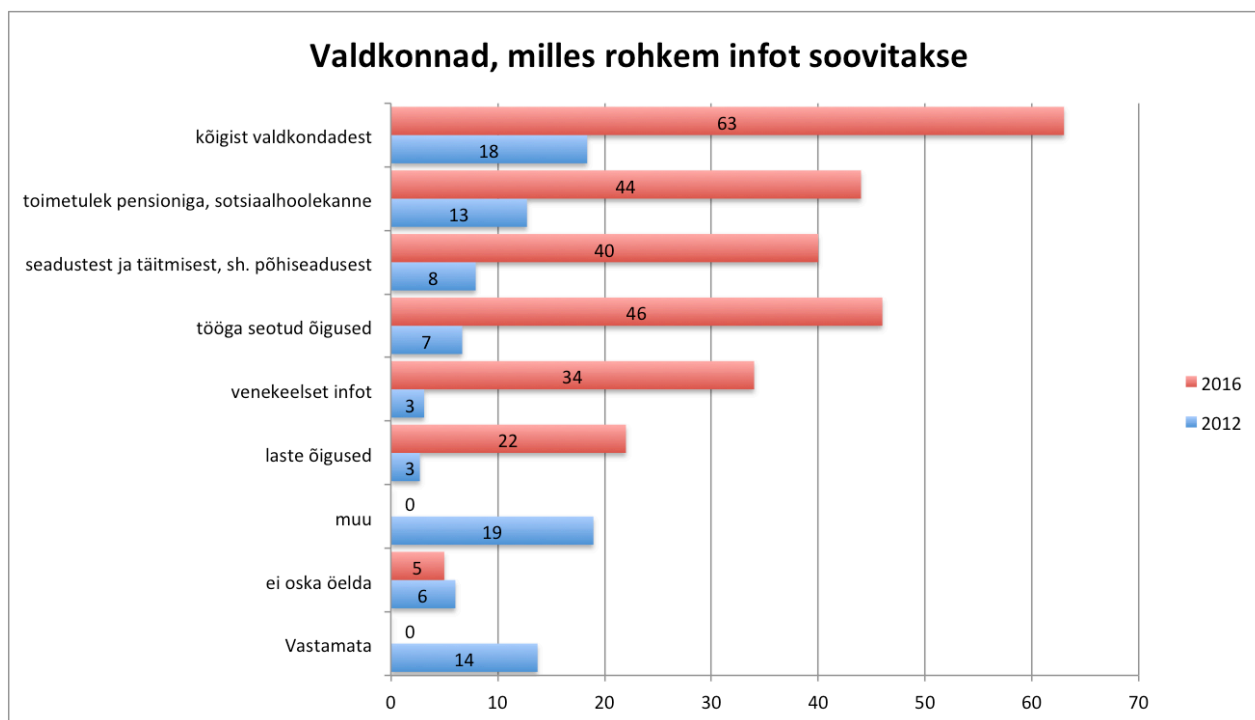
Küsimus: *Millisest valdkonnast võiks teavet olla rohkem? Küsimus esitati neile, kes arvavad et infot on vähe.*

Rääkides valdkondadest, mille kohta lisainfot soovitakse, selgus, et kõige sagedamini mainiti inimõiguste teemat üldiselt ehk „kõigist valdkondadest“ – 63% (joonis 15). Järgneb teema tööga seotud õigustest (46%), see, kuidas toime tulla pensioniga ja muud sotsiaalteemad – 44%. Lisaks valitseb ka huvi saada teada rohkem seadustest ja nende täitmisest sh põhiseadusest.

Antud tulemusi on joonisel võrreldud ka eelmise uuringu omadega, kuigi otsene võrdlus pole korrektne – eelmisel korral oli tegemist avatud küsimusega, nüüd anti vastuste variandid vastajatele ette.

Oodatult ootavad kahe vanima vanuserühma esindajad enam lisainfot sotsiaalteemadel, näiteks pensioniga toimetulekust.

Joonis 15. Valdkonnad, milles soovitakse lisainfot, n=236, kes arvab, et infot on vähe

4.3 Eelistatud infokanalid

Küsimus: *Milliste kanalite kaudu eelistaksite vastavat teavet saada? Küsimus esitati neile, kes arvavad et infot on vähe.*

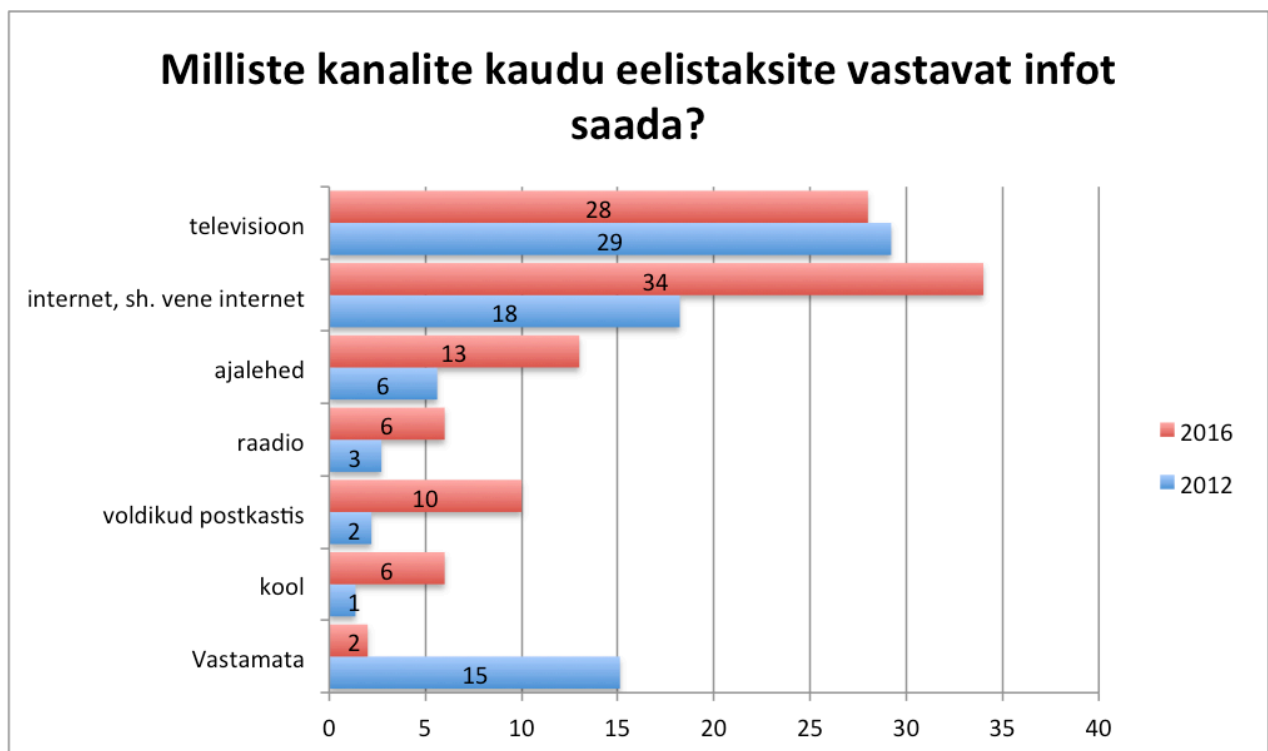
Kui eelmise uuringu ajal oli eelistatumaks infokanaliks televisioon, siis nüüd on selleks saanud internet - 34% (joonis 15). Järgnevad televisioon (28%) ja ajalehed 13%.

Silma paistab, et noorima vanuserühma selge eelistus on kool – 50%, üle 60-aastased aga eelistavad televisiooni 44%, seejärel ajalehti (18%) ja voldikuid postkastis (13%). Vanuserühma 50-59a. esindajatest tervelt 29% eelistab infoallikana ajalehti, kuid tähtsad on neile siiski ka televisioon (30%) ja internet (27%).

Venekeelsetele vastajatele on televisioon eestlastega võrreldes vähemoluline – neist ootab sealt lisainfot inimõigustest 19%. Sagedamini eelistavad selle vastajagrupi esindajad saada infot internetist (40%) ning lisaks eelistab osa voldikuid postkastis – 15%. Taoline tulemus võib olla seotud sellega, et televisiooni kui kanalit inimõiguste teema tutvustamiseks ei osata

ette kujutada: Venemaa kanalid seda ei tee ja Eesti kanaleid venekeelsed elanikud nii palju ei vaata. Oluline on neile vajalike seadustekstide kättesaadavus, mida saab leida interneti kaudu.

Joonis 15a. Eelistatud infokanalid. N=236.

5 Teadlikkus inimõigustest, nende olulisus

Küsimus: *Millised järgnevatest õigustest on Teie arvates inimõigused, mis kehtivad kõigile inimestele? Palun valige loetelust 5 teie jaoks kõige olulisemat õigust.*

Selgus, et kõige paremini tuntud inimõiguseks on õigus elule – 92%. Väga hästi teatakse ka õigust tööle (83%) ja haridusele 82%. Õigust võrdsusele seaduse ees nimetas 82% (joonis 16). Enamust muudest nimetatud õigustest teab ligikaudu 70-80% elanikest.

Kontrollküsimusena lisatud variant „õigus riigi poolt tagatud keskmisele sissetulekule“ osutus samuti küllalt populaarseks – 49% vastanutest pidas seda inimõiguseks (eelmisel korral 52%).

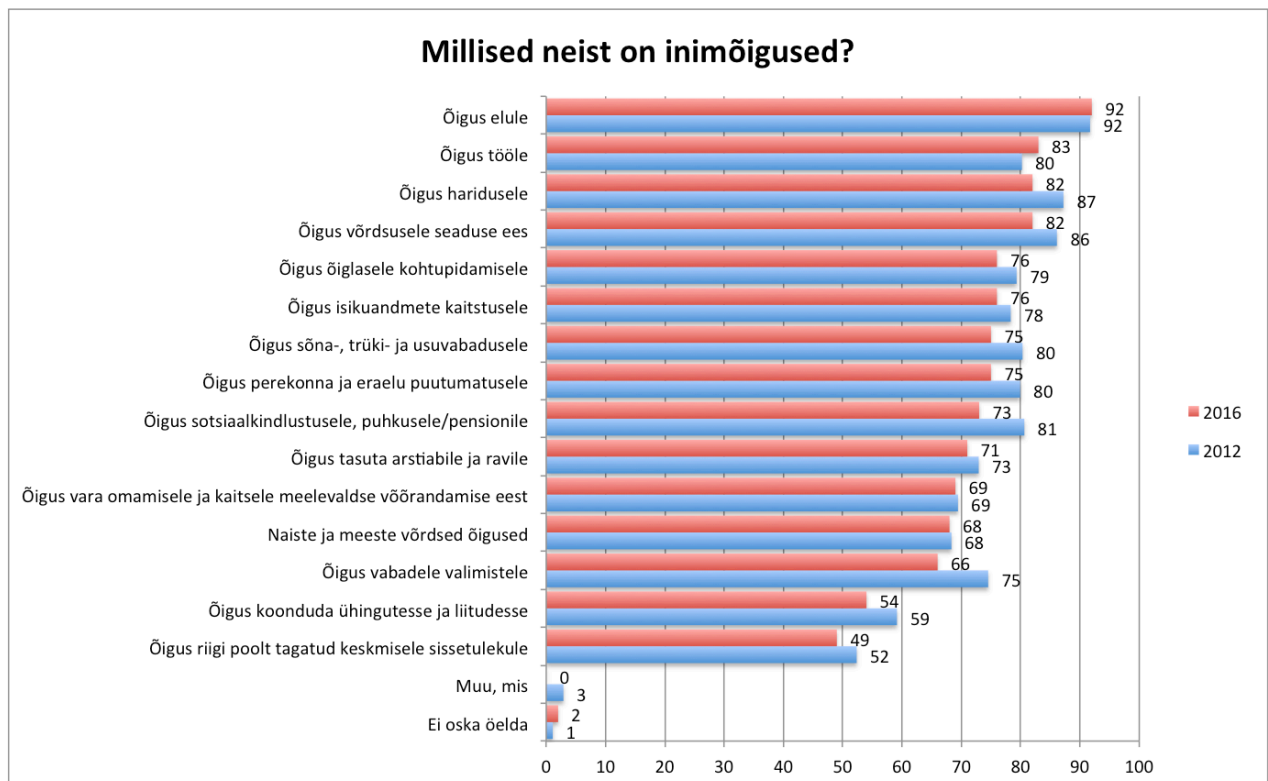
Antud tulemused kinnitavad, et aidatud vormis on elanike teadmised inimõigustest paremal tasemel, ehkki terminit lahti seletada valdavalt ei osata.

Olulist muutust võrreldes eelmise uuringuga toimunud ei ole – muutused jäävad enamasti veaprotsendi piiresse ning teadlikkus on mõne õiguse puhul pigem veidi langenud, kui paranenud.

Enamasti teavad eestlased inimõigusi paremini nimetada, kui seda oskavad venekeelsed vastajad (joonis 17). Kuid kahe õiguse puhul on venekeelsed elanikud paremini kursis – õigus sotsiaalkindlustusele, puhkusele ja pensionile ning õigus tasuta arstiabile ja ravile. Lisaks nimetas venekeelne elanikkond sagedamini inimõiguseks kontrollküsimusena lisatud õigust keskmisele sissetulekule.

Kõige olulisemaks inimõiguseks peavad elanikud oodatult õigust elule (83%), järgnevad õigus tööle (51%), õigus tasuta arstiabile (50%) ja õigus võrdsusele seaduse ees (49%) (joonis 18). Kõige vähemolulisemaks osutus ka sel korral õigus koonduda ühingutesse ja liitudesse, mida nimetas 1% vastanutest.

Joonis 16. Teadlikkus inimõigustest, N=1003

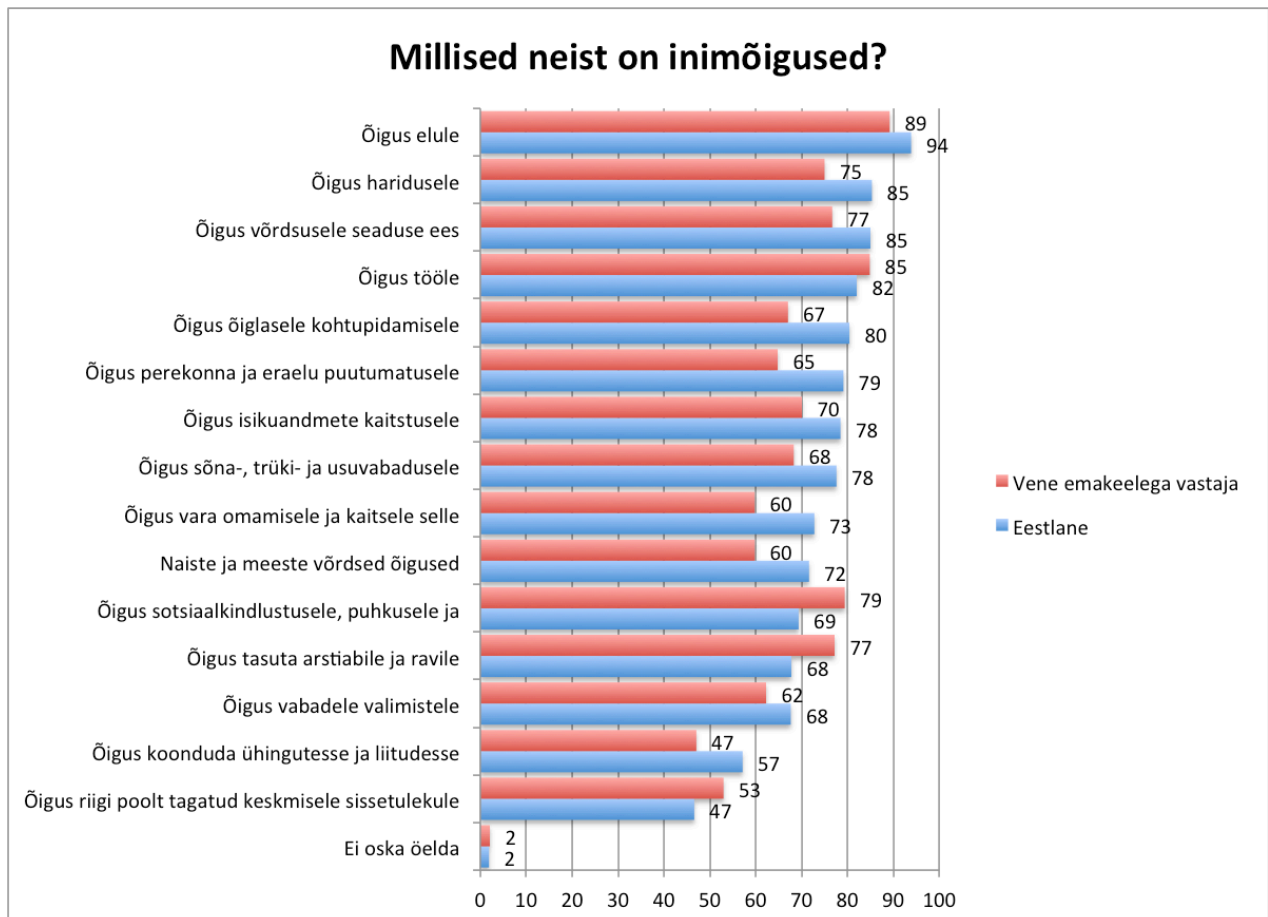

Venekeelsed vastajad peavad eestlastest mõnevõrra olulisemaks õigust tööle, sotsiaalkindlustatusele ja lisaks sarnaselt eelmisele uuringule ka õigust isikuandmete

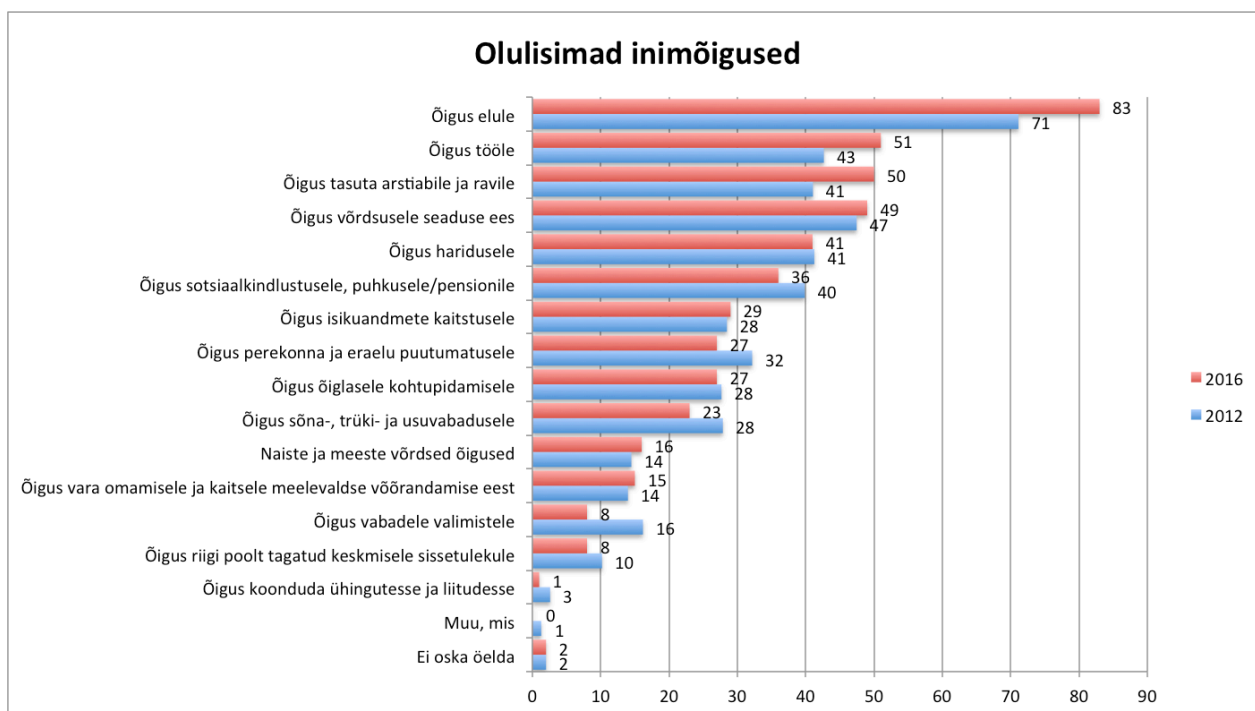
kaitstusele (joonis 19). Positiivse asjaoluna võib ära märkida, et eestlaste ja venekeelsete elanike erinevused toodud küsimuste puhul ei ole märkimisväärsed. Ilmselt on eestlaste ja venekeelsete elanike arusaamad küllaltki sarnased, kui poliitilise ja keelelise taustaga teemad kõrvale jätta.

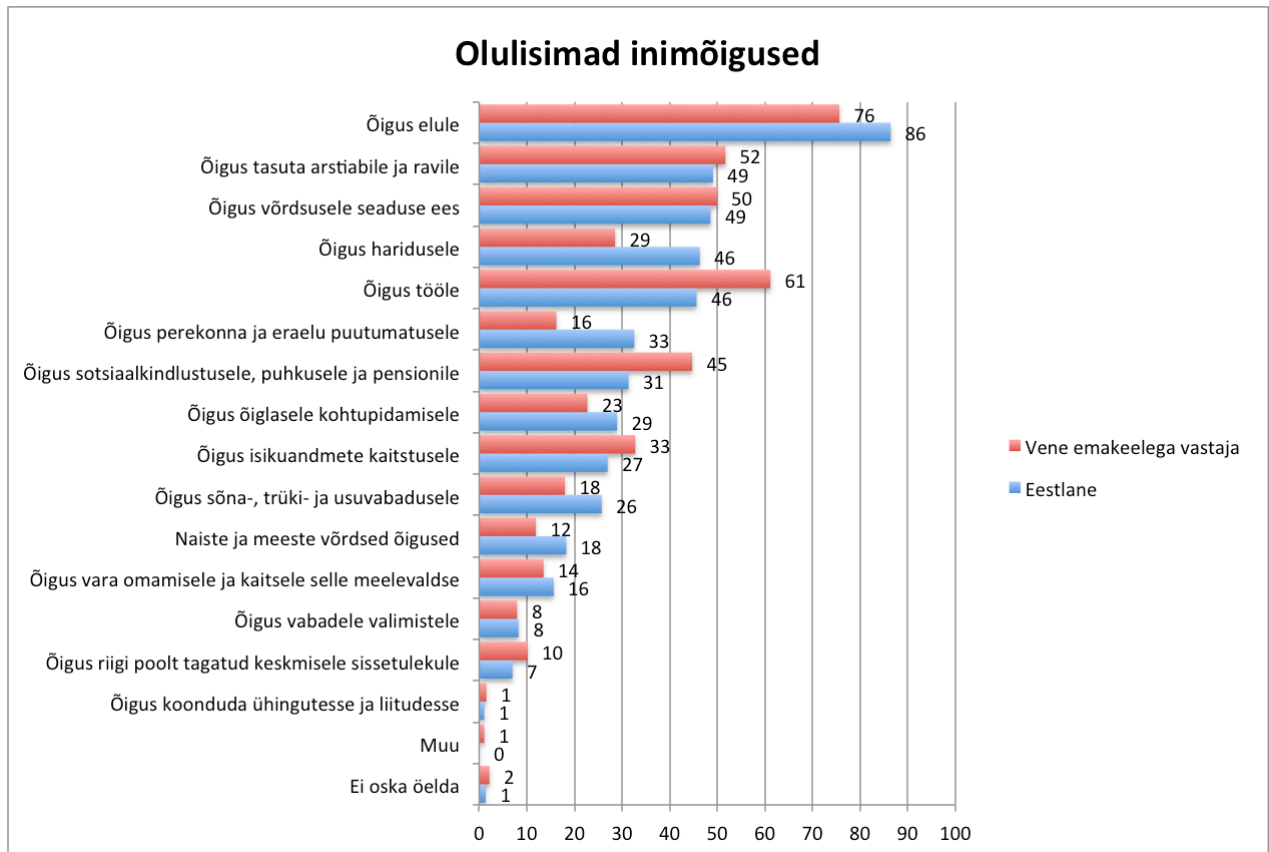
Sarnaselt eelmisele uuringule tähtsustavad erinevad vanuserühmad ka õigusi erinevalt. Nii on noortele olulisem õigus haridusele ja keskmisest vähemolulisem õigus sotsiaalkindlustusele, puhkusele või pensionile. Viimased teemad (lisades ka tasuta arstiabi) on jällegi väga olulised vanimale vanuserühmale. Vanem vanuserühm omakorda tähtsustab keskmisest vähem naiste ja meeste võrdseid õigusi, isikuandmete kaitset, õigust haridusele ning eraelu puutumatust. Kokkuvõttes võib öelda, et olulist muutust võrreldes eelmise uuringuga antud teema puhul toimunud ei ole.

Joonis 17. Teadlikkus inimõigustest rahvuse lõikes, n=1003

Joonis 18. Olulisemad inimõigused, N=1003

Joonis 19. Olulisemad õigused rahvuse lõikes, n=1003.

5.1 Inimõiguste tähtsus ja hoiakud

Küsimus: *Mil määral te nõustute järgmiste väidetega?* Vastajatele esitati seitse väidet, et selgitada nende hoiakuid inimõiguste suhtes. Vastused on välja toodud joonisel 20.

Kuigi elanikud ei oska täpselt selgitada inimõiguste terminit ning selle alla liigitatakse ka muid teemasid, on üldiselt aru saadud, et tegemist on olulise teemaga. Nii leiab vaid 24%, et inimõigused ei ole neile igapäevaelus tähtsad, 58% nii ei arva.

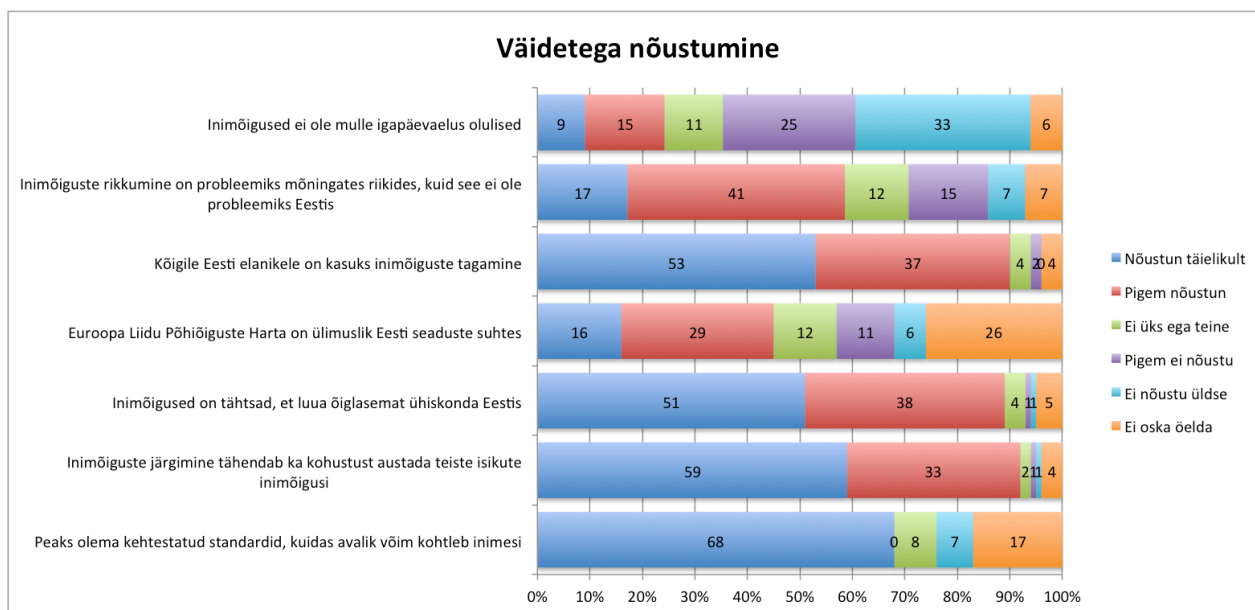
68% leiab, et võrreldes muude riikidega Eestis inimõigustega probleeme ei ole, kuid 22% sellega ei nõustu.

45% elanikest teab, et Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta on ülimuslik Eesti seaduste suhtes, 17% seda ei tea ning 26% ei oska midagi arvata. Tegemist on olulise põhimõttega inimõiguste kaitse rakendamisel ning alla poole õigeid vastuseid näitab ebapiisavat pädevust inimõigusküsimustes.

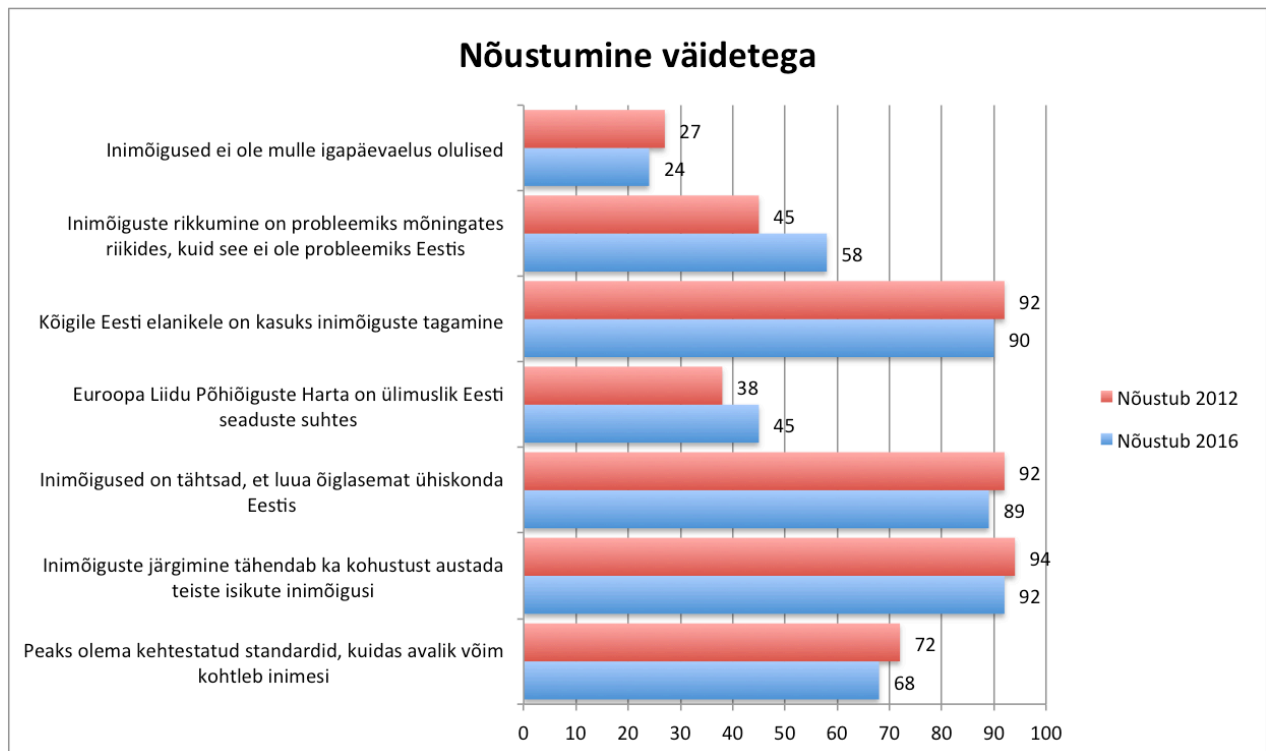
Teema olulisusest annab tunnistust ka see, et 90% elanikest nõustub, et kõigile Eesti elanikele on kasuks inimõiguste tagamine. 89% nõustub sellega, et inimõigused aitavad Eestis luua õiglasemat ühiskonda. 92% nõustub, et inimõiguste jälgimine tähendab ka teiste kodanike õiguste austamist. Lisaks leiab 68% vastanutest, et peaks olema kehtestatud standardid, kuidas avalik võim kohtleb inimesi.

Võrreldes eelmise uuringuga on nüüd paranenud hinnang inimõiguste olukorrale Eestis ning suurenenud teadlikkus Põhiõiguste Hartast (joonis 20A).

Joonis 20. Nõustumine väidetega, n=1003

Joonis 20A. Nõustumine väidetega, n=1003

6 Kuhu pöörduks õiguste rikkumise korral

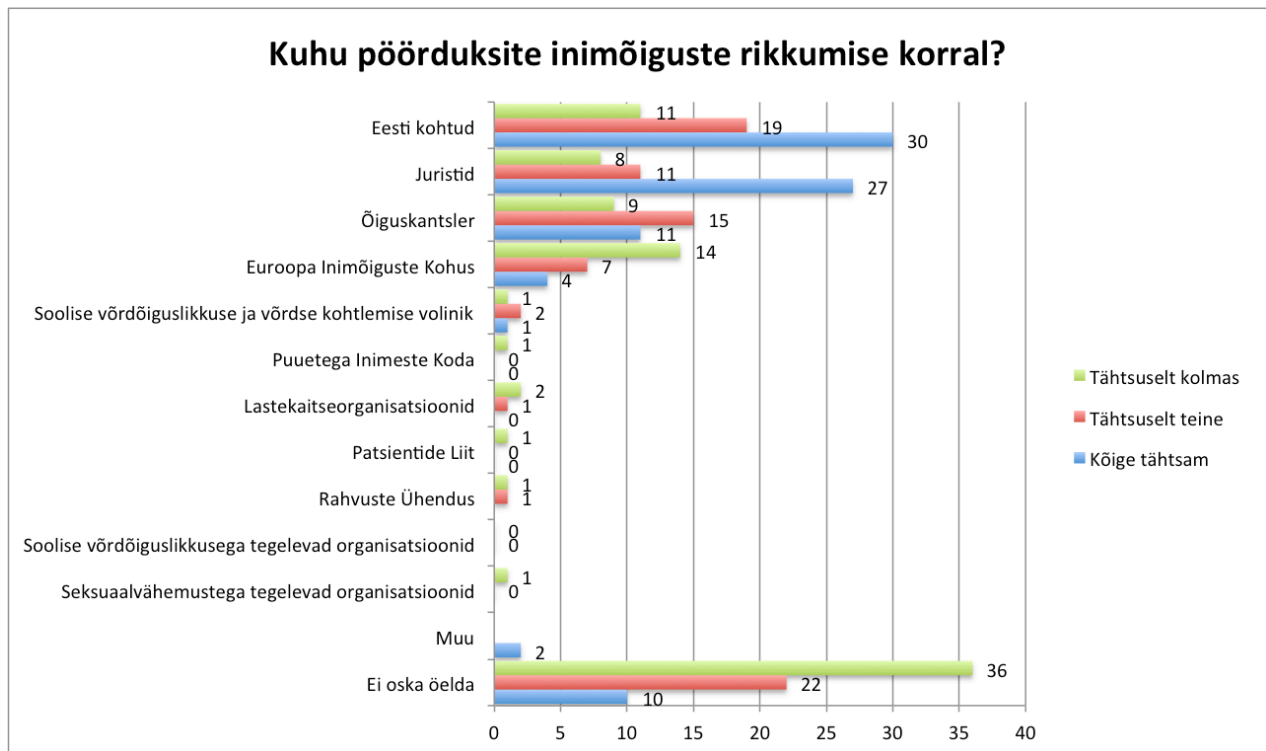
Küsimus: *Kui te arvaksite, et teie inimõigusi on rikutud, siis kuhu te kõigepealt pöörduksite? Järjestage kolm kõige tähtsamat. Vastajatele anti ette nimekiri võimalike vastustega.*

Suurem osa elanikest pöörduks inimõiguste rikkumise kahtluse korral Eesti kohtute poole – kokku 60%. Joonis 21. 30% pöörduks kohtusse esimeses järjekorras, 19% teisena ning 11% kolmandas järjekorras. Juristide poole pöörduks kokku 46% vastanutes, sh. esimeses järjekorras 27%. Kolmandaks reastus õiguskantsler.

Euroopa Inimõiguste Kohust nimetas kolme tähtsama seas seekord 25% vastanutest. Esimeses järjekorras pöörduks kohe sinna 4% vastanutest. Kolmanda variandina nimetas Euroopa Inimõiguste Kohust 14% vastanutest. Seega ei ole inimeste osakaal, kes esmalt kohe Euroopa Inimõiguste Kohtu poole pöörduks, kuigi märkimisväärne.

Võrreldes eelmise uuringuga on nii institutsioonide ja asutuste pingerida kui ka vastuste osakaalud suures osas samaks jäänud. Olulist muutust eelmisest uuringust möödunud aja jooksul toimunud ei ole.

Joonis 21. Kuhu pöörduks õiguste rikkumise korral. N=1003

Eestlaste ja venekeelsete vastajate vastused antud küsimusele on taas mõnevõrra erinevad. Näiteks pöördusid venekeelsed elanikud eestlastest harvem õiguskantsleri ja juristide poole. Märksa sagedamini aga pöördusid nad esimeses järjekorras otse Euroopa Inimõiguste Kohtusse (kuhu tegelikult kohe pöörduda ei ole võimalik) – 7% vs. 2% eestlastest. Siiski esinesid ka venekeelsete vastajate vastustes kokkuvõttes kõige sagedamini variandid: kohtud 31% ja juristid 20%.

7 Inimõiguste piiramine seoses terrorismiohuga

Küsimus: *Kas te olete nõus, et turvalisuse, julgeoleku või terroriakti ärahoidmise huvides piiratakse mõningaid inimese õigusi?* Milliste õiguste piiramisega te nõustuksite?

Siin küsitakse vastajate arvamust meetme kohta, mis on inimõigustega kooskõlas ning mida rakendatakse eri riikides küllaltki sagedasti ja ulatuslikult. Seega näitab vastus inimeste teadlikkust inimõigustest üldiselt.

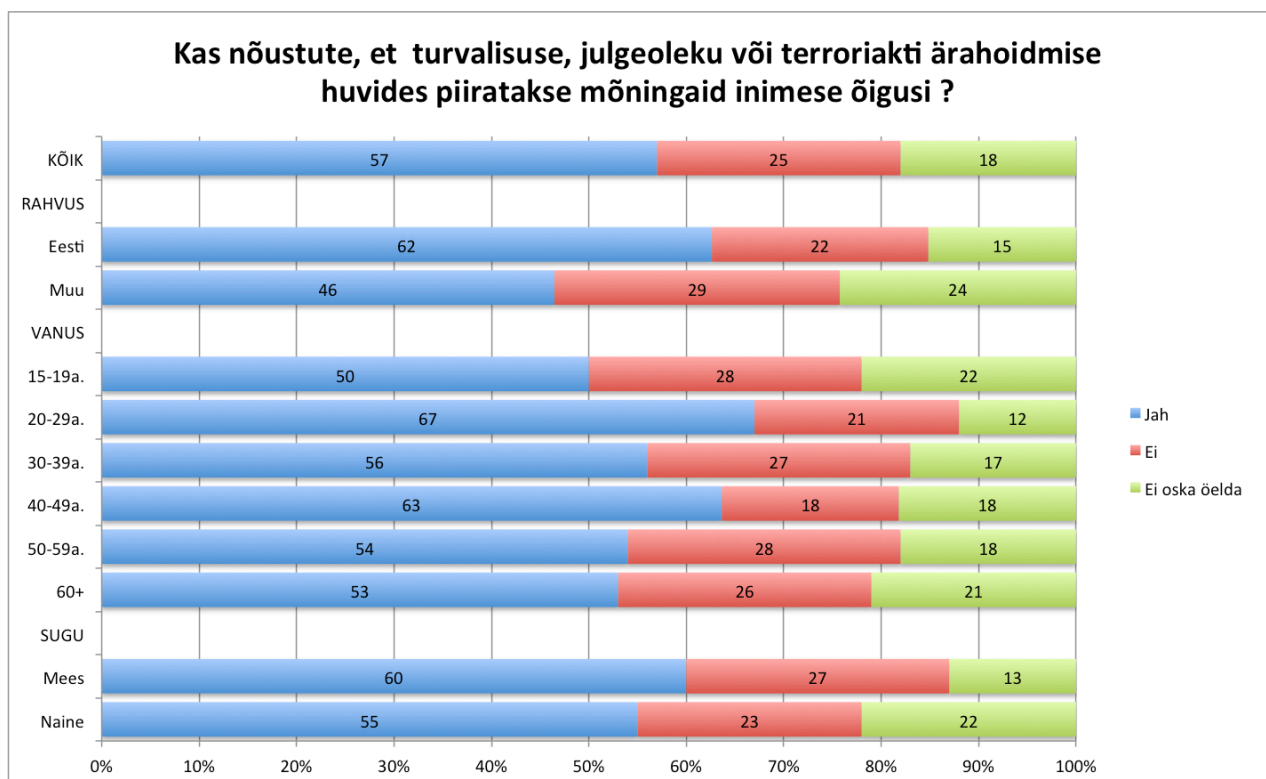
57% elanikest on nõus oma õiguste mõningase piiramisega, et ära hoida terroriakte. 25% sellega nõus ei ole ja 18% ei oska vastata (joonis 22).

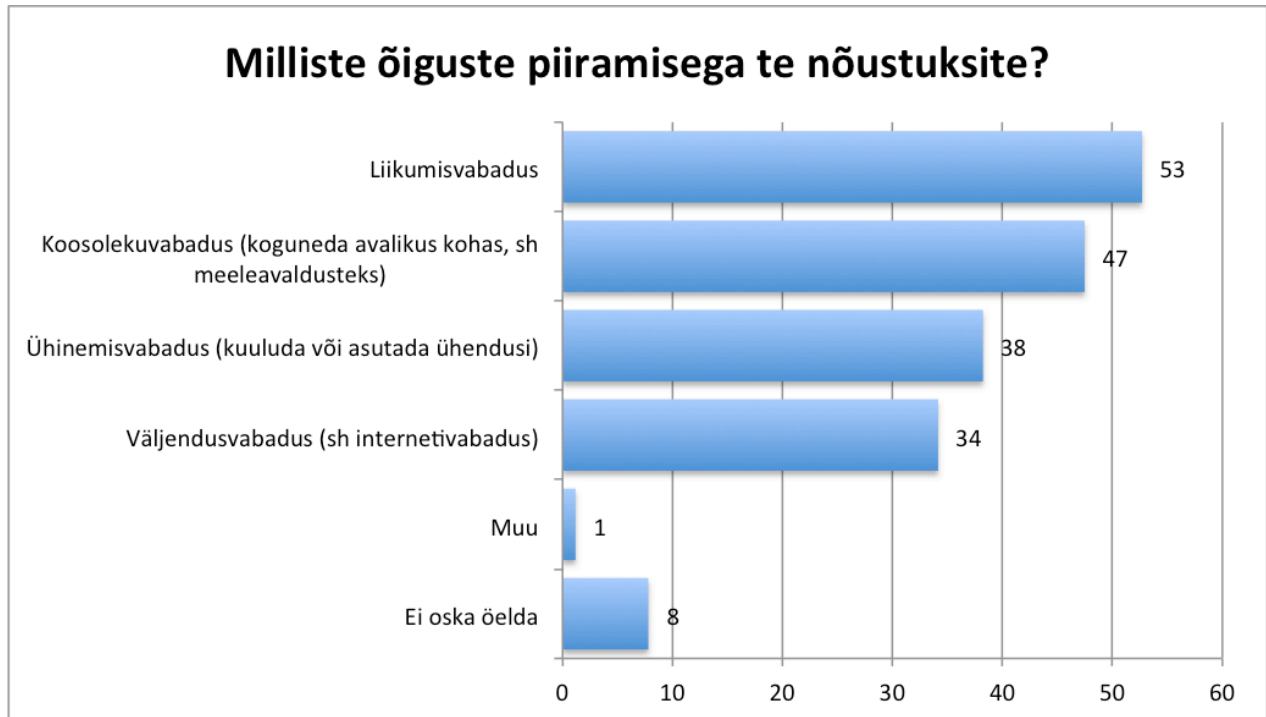
Eestlastest nõustub õiguste piiramisega 62% kuid venekeelsete vastajatest 46%. Kõige enam oli nõustujaid ka vanuserühmades 20-29a. ja 40-49a. 20% ringis on elanikke, kes ei oska seisukohta võtta. Meeste seas on enam nii idee pooldajaid kui ka vastaseid – naised sagedamini ei oska midagi vastata.

Kui üldiselt on inimesed alati igasuguste õiguste piiramise vastu, siis siin näeme üllatuslikult teistsugust tulemust. Taoline tulemus annab tunnistust sellest, et Eestis tajutaks päris hästi rahvusvahelise olukorra muutumist ja uusi esilekerkinud ohte. Terrori tõkestamiseks ollakse nõus vajadusel osadest oma õigustest loobuma, kuna turvalisus ja julgeolek on inimestele üks olulisemaid väärtusi, mida kaitsta.

Kõige sagedamini ollakse nõus piirama oma liikumisvabadust (53%) ning koosolekuvabadust (47%) (joonis 23), kuid ka ühinemisvabaduse ja väljendusvabaduse piiramisega on paljud elanikud nõus.

Joonis 22. Kas nõustute, et turvalisuse, julgeoleku või terroriakti ärahoidmise huvides piiratakse mõningaid inimese õigusi, n=1003, %

Joonis 23. Milliste õiguste piiramisega te nõustuksite? n=1001, %

8 Suhtlemine riikidega, kus rikutakse õigusi

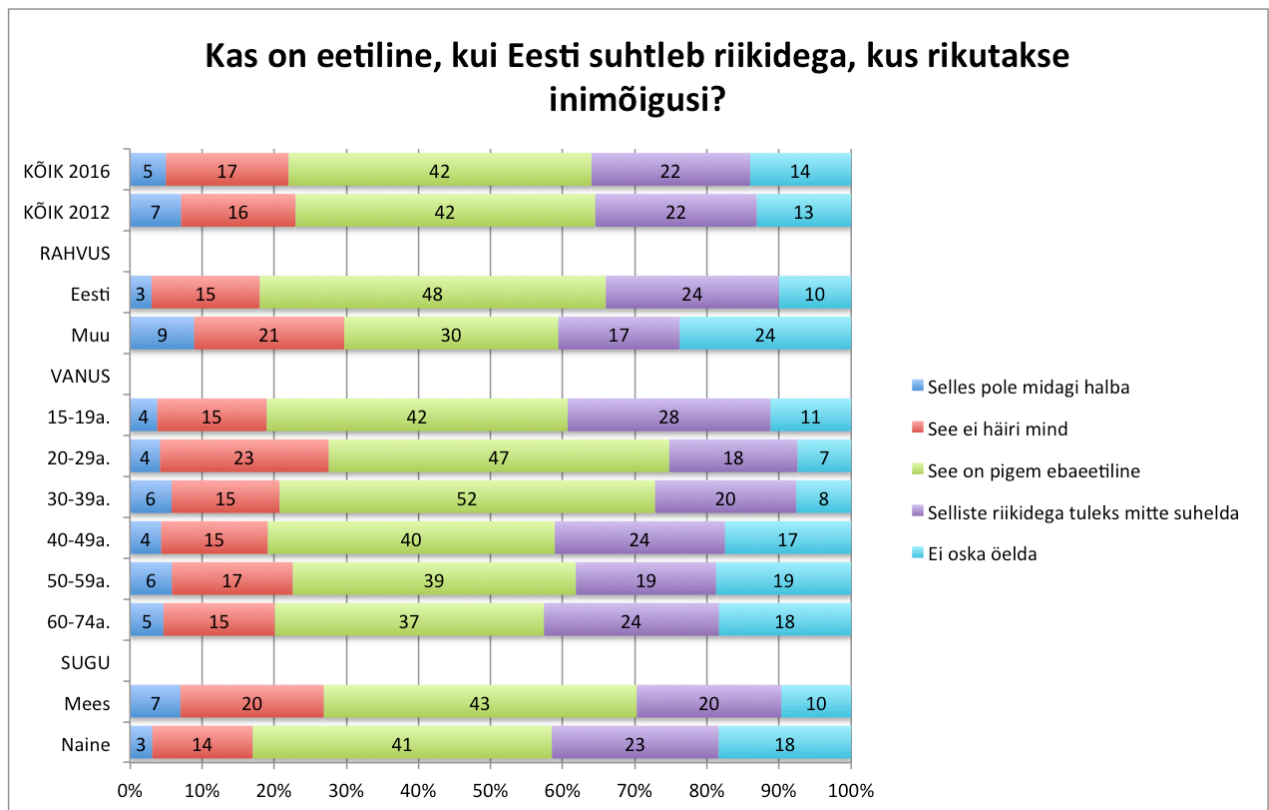
Küsimus: *Kas on eetiline, kui Eesti riik arendab suhteid riikidega, kus jõhkralt rikutakse inimõigusi?*

Valdav enamus elanikest peab selliste riikidega suhtlemist jätkuvalt pigem ebaetiliseks (42%). 22% leiab, et nendega ei tuleks üldse suhelda. 5% selles midagi halba ei näe ning 17% see ei häiri (joonis 24). Küsimusele ei oska vastata 14% elanikest. Võrreldes eelmise korraga tulemus sisuliselt muutunud ei ole.

Eestlased peavad toodud riikidega suhtlemist ka sel korral sagedamini ebaetiliseks kui muude rahvaste esindajad (vast. 72% ja 47%). Eestlaste seas on ka vähem ükskõikseid (10% vs.24%).

Vanuserühma 20-29a.esindajad on antud küsimuse suhtes mõnevõrra teistest neutraalsemal positsioonil, kui vanemate rühmade esindajad. Mehi häirib riiklik suhtlemine taoliste riikidega vähem kui naisi, naised seevastu jätsid sagedamini küsimusele ka vastamata.

Joonis 24. Suhtlemine riikidega, kus rikutakse inimõigusi, n=1003

9 Üldine informeeritus inimõigustest

Küsimus: *Kui palju te teadsite inimõiguste teemast enne käesolevat intervjuud?*

Tulemusest selgub, et end peab üldiselt või hästi informeerituks 46%, kuid 49% ei ole teemaga eriti või üldse mitte kursis (joonis 25). 5% ei oska vastata. Tulemus võrreldes eelmise uuringuga muutunud ei ole.

Kõige vähem on teemaga kursis vanim vanuserühm (40%).

Tulemus näitab veelkord, et Eesti elanikele ei ole antud teema oluline.

Aetakse segamini põhiõigused muude häirivate teemadega ning probleemide tekkides kaldub osa elanikest rääkima inimõiguste rikkumisest vales kontekstis.

Joonis 25. Kursisolek inimõiguste teemaga, n=1003

